
IRROTTELUA JA KESKITTYMISTÄ

Perhekotinuoren innostaminen itsensä toteuttamiseen
luovalla ja taidelähtöisellä toiminnalla

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Hämeenlinna, syksy 2015

Milla Mari Tommiska

LAHDENSIVU
Sosiaaliala

Tekijä	Milla Mari Tommiska	Vuosi 2015
Työn nimi	IRROTTELUA JA KESKITTYMISTÄ. Perhekotinuoren innostaminen itsensä toteuttamiseen luovalla ja taidelähtöisellä toiminnalla.	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli kiinnostus lastensuojelun asiakasnuoren tarpeisiin vastaamiseen ja itsensä toteuttamisen ohjaamiseen luovan ja taidelähtöisen työskentelyn avulla. Opinnäytetyössä tutkittiin perhekodissa asuvan nuoren yksilöllistä innostamista taidelähtöiseen työskentelyyn ja itsensä toteuttamiseen. Työn teoreettista viitekehystä rakensivat taidelähtöiset menetelmät, luovuus, itsensä toteuttaminen, innostaminen, sosiokulttuurinen innostaminen ja sijaishuolto.

Opinnäytetyö oli toimintatutkimusta sisältäen toiminnallisen työskentelyprosessin. Taidelähtöinen työskentely tapahtui kahden nuoren kanssa yksilöprojekteina ja sen tavoitteet liittyivät nuoren omiin tuen tarpeisiin. Toiminta suunniteltiin yhteistyössä nuoren kanssa. Taidelähtöisessä työskentelyssä käytettyjä menetelmiä olivat keho- ja liikemenetelmät, musiikki ja ääni sekä tarinallisuus, joka toteutettiin käsityöprojektilla. Tutkimusaineisto muodostui taidelähtöisen työskentelyn havainnoinnista ja työskentelyyn osallistuneiden nuorten haastatteluista.

Aineiston analyysin perusteella pääteltiin, että taidelähtöiseen toimintaan innostamisessa on otettava huomioon yksilön persoona ja innostuksen lähtötaso. Tuloksista nousi esiin, että innostavan toiminnan piirteisiin kuuluu monipuolisuus, valinnanmahdollisuudet sekä rajatut ja taitotasoon suhteutetut tehtävät. Ohjaajan esimerkki ja mukana tekeminen sekä kuuntelu ja aloitteiden seuraaminen tukevat innostamista.

Tulokset osoittivat myös, että itsensä toteuttamiseen liittyy mukavuusalueen ylittäminen, toiminnan sopiva haasteellisuus sekä tekemiseen keskittyminen. Itsensä toteuttamiseen kuuluu aina luovuus ja itsensä kehittäminen, jonka edellytyksiä ovat reflektiivisyys, itsensä haastaminen ja vastuunotto omasta toimijuudesta. Innostamiseen liittyvän toiminnan kautta nuori voi löytää itselleen kiinnostavaa toimintaa, merkityksellisiä kokemuksia ja tärkeitä tavoitteita, ja se voi olla alku itsensä kehittämiseen.

Avainsanat taidelähtöiset menetelmät, itsensä toteuttaminen, innostaminen, sosiokulttuurinen innostaminen, sijaishuolto

Sivut 37 s. + liitteet 1 s.

LAHDENSIVU

Degree programme of Social Work

Author	Milla Mari Tommiska	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	Inspiring young people living in a foster home to self-actualization by creative and art-based methods.	

ABSTRACT

This Bachelor's thesis originated from an interest in responding to the needs of young clients of child protection services and in guiding them to self-actualization by means of creative and art-based methods. The thesis examined two young people living in a foster home and the process of inspiring them to the use of art-based methods and self-actualization. The theoretical basis of the thesis consisted of art-based methods, creativity, self-actualization, inspiring, sociocultural animation and substitute care.

The thesis was an action research including a practice-based working process. The art-based working projects took place individually with two young people. The objectives of art-based work were related to the support needs of the young people. The activity was planned in collaboration with the young person. The methods used in art-based working were body and movement, music and sound, and a narrative method which was implemented as a handicraft project. The research data were obtained through observing the art-based working and interviewing the young people who participated in the process.

Based on the data analysis, it can be deduced that when inspiring someone to art-based activity, the individual's personality and starting level of enthusiasm must be considered. The results highlighted that inspiring activities entail versatility, choice and limited tasks commensurate with the skill level. The fact that the instructor gives examples, participates, listens and follows up initiatives enhances the effects of inspiring.

The results also demonstrated that self-actualization involves exceeding one's comfort zone, suitable challenge and concentration in the activity. Self-actualization always includes creativity and self-development which presuppose reflectivity, self-challenging and taking responsibility of one's own agency. Through the inspiring activities, the young person can find interesting activities, meaningful experiences and important goals. It can be a beginning for self-improvement.

Keywords art-based methods, self-actualization, inspiring, sociocultural animation, substitute care

Pages 37 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	2
3	SIJAISHUOLTO	4
3.1	Ammatillinen perhekoti	4
3.2	Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys	5
3.3	Luovuus ja itsensä toteuttaminen	6
4	OHJAAMINEN	8
4.1	Taidelähtöiset menetelmät	8
4.1.1	Tarinallisuus	10
4.1.2	Keho ja liike	11
4.1.3	Musiikki ja ääni	11
4.1.4	Käsityö	12
4.2	Innostaminen	12
4.3	Sosiokulttuurinen innostaminen	13
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
5.1	Tutkimustehtävä ja -kysymys	14
5.2	Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta	15
5.2.1	Havainnointi	16
5.2.2	Haastattelu	16
5.3	Aineiston analyysi	17
6	TOIMINNAN TOTEUTUS	18
6.1	Taru	19
6.2	Elisa	20
7	TULOKSET	22
7.1	Taidelähtöiseen toimintaan innostaminen	22
7.1.1	Ohjaajan toiminta	23
7.1.2	Innostavan toiminnan piirteitä	23
7.2	Itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa	25
7.2.1	Itsensä toteuttamista tukevia tekijöitä	25
7.2.2	Itsensä kehittäminen	26
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9	POHDINTA	31
	LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli kiinnostus perhekodissa asuvan nuoren tuen tarpeisiin vastaamiseen ja itsensä toteuttamisen ohjaamiseen luovan ja taidelähtöisen työskentelyn avulla. Itsenäistymisvaiheessa olevalla nuorella on edessään vastuunotto omasta elämännhallinnastaan. Aikuistuvan nuoren tukeminen osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen on tärkeää syrjäytymisuhan välttämiseksi. Ensimmäinen askel on nuoren kiinnostuksen herättäminen toimintaa kohtaan. Tämä voi olla erityisen haasteellista lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten kohdalla.

Itsensä toteuttaminen on Maslowin (1987, 22) tarvehierarkian korkeimman tason tarve. Se on sisäsyntyinen halu kehittää persoonallisia kykyjään koko kapasiteetissaan. Itsensä toteuttamisen tarve ilmenee yksilökohtaisesti sen mukaan mitä yksilö kokee merkitykselliseksi. Alemman tason tarpeet, joita ovat fysiologiset, turvallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja arvostuksen tarpeet, tulee olla joltain osin tyydytetty, ennen kuin itsensä toteuttamisen tarve alkaa viritä. Lastensuojelun lapsi tarvitseekin ensisijaisesti huolenpitoa ja turvallisuutta, joita ammatillisessa perhekodissa luovat rakenteet ja rutiinit. Niiden rinnalle nuori tarvitsee elämäänsä myös luovuutta sekä mahdollisuuksia ja tukea toteuttaa itseään.

Luovat ja taidelähtöiset menetelmät voivat tarjota monipuolista toimintaa, jossa nuori voi tutkia, etsiä ja löytää kiinnostavia asioita, joita kohti kulkea. Luovuudessa ja taidelähtöisessä toiminnassa on mahdollisuus elämyksellisyyteen ja voimavarojen vapautumiseen. Taidelähtöisessä työskentelyssä nuori voi taiteen tuoman symbolisen etäisyyden tukemana kasvattaa tietoisuuttaan ja ymmärrystään elämästään sekä lisätä itsetuntemustaan ja oppimistaan. Päivi Känkäsen (2014) mukaan taidelähtöisistä menetelmistä lastensuojelussa on järjestetty tutkimus- ja kehittämishankkeita ja julkaistu kirjallisuutta, joissa Känkänen itse on ollut merkittävänä tekijänä. Monet hankkeista ovat koskeneet ryhmämuotoista työskentelyä.

Taidelähtöisillä menetelmien käytöllä lastensuojelussa on suuri potentiaali, mutta ohjaajalla on merkittävä rooli siinä, saadaanko työskentelyyn liittyvät mahdollisuudet käyttöön. Taidelähtöisen toiminnan ohjaamisessa on haasteena herättää nuoren kiinnostus tekemiseen ja innostus omaan ilmaisuun ja tätä kautta mahdollisesti myös itsensä toteuttamiseen. Ohjaamisen lähtökohtana on työskentelyyn innostaminen ja erityisesti sosiokulttuurinen innostaminen, jonka periaatteita ovat nuoren osallisuuden ja oman vastuun tiedostamisen tukeminen dialogisessa vuorovaikutussuhteessa kulttuurin keinoin. Innostamisen tärkeyden vuoksi taidelähtöisten menetelmien tutkiminen ohjaamisen ja innostamisen näkökulmasta on tarpeellista.

Opinnäytetyössä tutkittiin perhekodissa asuvan nuoren yksilöllistä innostamista taidelähtöiseen toimintaan ja itsensä toteuttamiseen. Tutkimuskysymyksenä oli: Miten innostaa perhekodin nuorta taidelähtöiseen toimintaan?

taan ja itsensä toteuttamiseen? Tämän työn teoreettista viitekehystä rakensivat taidelähtöiset menetelmät, luovuus, itsensä toteuttaminen, innostaminen, sosiokulttuurinen innostaminen ja sijaishuolto.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena. Opinnäytetyö oli toimintatutkimusta sisältäen toiminnallisen taidelähtöisen työskentelyprosessin. Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu prosessiin aktiivisena toimijana ja on mukana aineiston tuottamisessa (Kananen 2014, 22). Tutkimukseen osallistuvat ovat sekä tutkimuksen toimijoita että kohteita. Tutkija ja kohdehenkilöt toimivat koko tutkimusprosessin ajan kiinteässä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä keskenään. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on saada osallistujat tiedostamaan toimintansa muutostarpeet ja toimimaan muutoksen aikaansaamiseksi. (Lauri 1997, 114.)

Tutkimuksen taidelähtöinen toimintaosuus tehtiin ammatillisessa perheko-dissa vuonna 2014. Taidelähtöinen työskentely tapahtui kahden nuoren kanssa yksilöprojekteina. Nuoret olivat 15- ja 16-vuotiaita. Tutkimus tehtiin luottamuksellisesti ja anonyymisti. Taidelähtöisen työskentelyn tavoitteet liittyivät nuoren omiin tuen tarpeisiin. Työskentelyn tarkoituksena oli olla osallistavaa ja nuorilähtöistä ja siinä pyrittiin luomaan tilaa ja mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen. Toiminta suunniteltiin yhteistyössä nuoren kanssa. Taidelähtöisen työskentelyn prosessiluonteen vuoksi työskentelylle oli olemassa väljät raamit, mutta suunnitelmat tarkentuivat vasta prosessin edetessä. Taidelähtöisessä työskentelyssä käytettyjä menetelmiä olivat keho- ja liikemenetelmät, musiikki ja ääni sekä tarinallisuus, joka toteutettiin käsityöprojektin avulla.

Tutkimusaineisto kerättiin pääasiassa taidelähtöisen työskentelyn havainnoinnista ja taidelähtöiseen työskentelyyn osallistuneiden nuorten haastatteluista. Tulokset on esitetty jaoteltuna kahteen pääteemaan, joita ovat taidelähtöiseen toimintaan innostaminen ja itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Känkäsen mukaan (2013, 26) Suomessa on toistaiseksi tehty melko vähän tutkimuksia taiteen roolista ja mahdollisuuksista sosiaalityössä. Hän (Känkänen 2014) kuitenkin myös toteaa, että taidelähtöisistä menetelmistä lastensuojelussa on järjestetty tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä seminaareja terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen eli entisen Stakesin, ja hyvinvointiammattilaisten, tutkijoiden ja taiteilijoiden yhteistyönä. Aiheeseen liittyen on julkaistu myös kirjallisuutta.

Päivi Känkänen itse on ollut monissa projekteissa mukana, kuten Stakesin Elämäkertaketju – ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi -hankkeessa vuosina 1999–2003. Bardyn mukaan hanke tutki ja kehitti taidelähtöisien menetelmien käyttömahdollisuuksia lastensuojelun piirissä elävien lasten monitahoisten ongelmien ratkaisussa. Elämäkertaketju-hanke kohdistettiin lastenkotien ja perhehoidon sekä valtion koulu-

kotien työntekijöille. Hankkeessa käytettiin erilaisia taideilmaisukeinoja perinteisten kasvatusten tukena arjessa. Näiden huomattiin tuovan lasta lähemmäs omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Myös työntekijän oli helpompi päästä lähemmäs lasta eri ilmaisutaitojen avulla. (Känkänen 2004, 214–215.)

Elämänketju-hanketta hyödynsi vuosina 2007–2008 toteutettu Ilmaisutaidot ja tarinallisuus koulukodeissa -koulutus ja kehittämishanke, joka suunnattiin koulukotien työntekijöille. Känkänen oli vahvasti mukana myös tässä hankkeessa muun muassa ohjaajana. Tavoitteena oli oman tilan ja elämäntarinan etsiminen ja tarkastelu ja tämän kautta levollisen suhteen luominen omaan elämään. (Känkänen & Tiainen 2007, 81.) Mukana oli esimerkiksi kielteisen ylisukupolvisen perimän ja toisaalta selviämistä tukevien mekanismien tarkastelu lasten tarinoissa (Känkänen 2014).

Suomen Akatemian osittain rahoittaman tutkimuksen Pitkittäistutkimus huostaanotetuista lapsista Suomessa (2010–2013) yhdessä osiossa tarkasteltiin taidelähtöisen toiminnan mahdollisuuksia tukea nuoren selviytymistä muun muassa rap-musiikin ja teatterin keinoin (Känkänen 2014). Harvialan koulukodissa toteutettu Rap-musiikkihanke oli nimeltään Räpäessä roiskuu ja teatteriosuuskunta ILMMI Ö.:n soveltavan teatterin hanke nimeltään Sytytin. Kummatkin hankkeet kestivät noin vuoden ajan ja ne oli tarkoitettu lastensuojelun sijaishuollossa oleville nuorille. Hankkeissa tutkittiin nuorten osallisuutta sekä kokemuksia johonkin kuulumisesta ja kuuluksi ja nähdäksi tulemisesta. Toiminta tarjosi osallistujille sekä ilmaisun vapautta ja näkyvillä olemista että suojaa ja turvaa. (Känkänen & Rainio 2010.)

Suomen Kulttuurirahasto aloitti vuonna 2008 valtakunnallisen nuorten suurhankkeen nimeltä Myrsky. Hanke siirtyi vuonna 2011 osaksi Suomen lasten ja nuorten säätiön toimintaa. Neljän toimintavuotensa aikana Myrskyn osallistui yli 17 000 nuorta erilaisissa hankkeissa ympäri Suomea. Myrsky-hankkeessa nuoret pääsivät tekemään taidetta omista lähtökohdistaan käsin taiteen ammattilaisten ohjauksessa. Myrsky-hankkeen lähtökohdista oli taiteen voimaannuttava vaikutus nuorten elämään. Monet mukana olleet nuoret kokivat sen tukeneen tunteiden ilmaisussa ja äänensä kuuluviin saamisessa. (Känkänen 2013, 30.)

Suomen Akatemian monitieteisen tutkimusohjelman Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja erilaiset suhteet Suomessa (SYREENI) Taimi-osaprojekti järjestettiin vuosina 2001–2003. Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Stakesin yhteisen Syreeni Taimi -tutkimushankkeen teemoja olivat taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. Lähtökohdista oli tukea taiteellisiin keinoin lasten ja nuorten itseymmärrystä ja toisen kohtaamista. Käytännön työskentely toteutettiin monikulttuurisessa peruskoulussa ja lasten- ja koulukodeissa. (Sava & Vesänen-Laukkanen 2004, 7–8.)

3 SIJAISHUOLTO

Lastensuojelussa on tarkoituksena turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelussa korostetaan kohtaamista, kuulemista ja osallisuutta. Lapsen toivomukset ja mielipide tulee selvittää ja ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:1 §, 4:20 §.)

Lastensuojelun sijaishuollon päätavoite on tarjota lapsille ja nuorille turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Sijaishuollon tulee olla suunnitelmallista, koska lapsi tai nuori tarvitsee usein pitkäaikaista sijaishuoltoa. Sijaishuolto toteutetaan lapsen ja nuoren osallisuutta ja toiminnallisuutta tukien. (Rousu & Holma 2003, 10–12.)

Sijaishuollossa on tärkeää auttaa lasta tai nuorta saamaan myönteinen suhde itseensä ja omaan kehitykseensä (Pölkki 2008, 168). Lasten ja nuorten sijaishuollon tarve juontaa juurensa kotiympäristöstä. Lapsen tai nuoren terveyttä ja kehitystä vaarantavat joko puutteet huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa tai lapsi tai nuori itse jollakin vahingollisella käyttäytymisellä. (Lastensuojelulaki 417/2007 9:40 §.)

Lastensuojelussa on käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia ja sijaishuoltoa, kun se on lapsen edun kannalta tarpeen. Avohuollon tukitoimia ei voi käyttää asianomaisen tahdon vastaisesti vaan sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen: 1) lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, 2) lapsen kuntouttamiseksi tai 3) huoltajan sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 4 §, 37 §.)

Viimesijainen interventio on lapsen huostaanotto, joka tulee tehdä jos seuraavat kolme kriteeriä täyttyvät samanaikaisesti: 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia, 2) avohuollon tukitoimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi, ja 3) sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Sosiaalitoimi voi päättää rajoitustoimista ja lapsen asuinpaikasta järjestäessään sijaishuollon huostaanotetulle lapselle. (Lastensuojelulaki 417/2007 40 §; Heino 2013, 85.)

3.1 Ammatillinen perhekoti

Tämän opinnäytteen toimintaympäristönä oli ammatillinen perhekoti. Ammatillinen perhekoti on lasten ja nuorten sijaishuollon yksityinen palveluyritysmuoto, joka sijoittuu perhehoidon ja laitoksen väliin. Toiminnan lähtökohdat ovat tavanomaisten perhekotien kaltaiset, mutta ammatillisilta perhekodeilta edellytetään vahvempaa osaamista kuin tavallisilta perheko-

deilta. Tämä mahdollistaa erityistä hoitoa tarvitsevien lasten ja nuorten sijoittamisen ammatilliseen perhekotiin. Ammatilliseen perhekotitoimintaan haetaan toimilupaa aluehallintovirastolta, joka myös valvoo toimintaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Perhehoitolain määrityksen mukaan ammatillisessa perhekodissa annetaan ammatillista perhehoitoa yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:ssä tarkoitetun luvan ja kunnan kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella. Perhehoidon tavoitteita ovat kodinomainen hoito, läheiset ihmissuhteet ja perusturvallisuus. (Perhehoitolaki 263/2015 1, 3, 4, 10 §.) Perhekotiyrittäjä kantaa vastuun sekä yritystoiminnastaan että hyvän palvelun toteutumisesta.

Perhekodin tulee soveltua siellä annettavalle hoidolle terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan, rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan. Perhekodin sopivuutta määrittelevät ihmissuhteet ja perhehoitajan mahdollisuudet lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin vastaamiseen. Lisäksi tulee selvittää hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan lapsen tai nuoren sekä sijoitettavan mahdollisuudet tasavertaiseen asemaan perhekodin muihin jäseniin nähden. (Perhehoitolaki 263/2015 5 §.)

Perhehoitajan koulutuksen, kokemuksen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien tulee olla työhön soveltuvia. Ammatillisessa perhehoidossa tulee työskennellä vähintään kaksi perhehoitajaa, joista ainakin toisella on tehtävään soveltuvan koulutuksen lisäksi vähintään kolme vuotta työkokemusta lastensuojelun tehtävissä. Ammatillisessa perhekodissa voidaan hoitaa samanaikaisesti enintään seitsemää henkilöä, jos ammatillisesta perhehoidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joilla on tarvittavat kelpoisuudet työhön. Taloudessa asuvat erityistä hoitoa tarvitsevat henkilöt, kuten alle kouluikäiset lapset, lasketaan mukaan enimmäismäärään. Hoidettavien enimmäismäärästä voidaan poiketa erityisestä syystä. (Perhehoitolaki 263/2015 6, 8, 9 §.)

3.2 Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys

Lastensuojelun asiakasnuori tarvitsee erityisesti kiintymystä, turvallisuutta, jatkuvuutta ja ennustettavuutta elämäänsä. Näiden lisäksi lastensuojelun nuori tarvitsee erityistarpeidensa mukaisia yksilöllisiä tukitoimia. (Rousu & Holma 2004, 24.) Yksilöllisyyden lisäksi perhekotitoimintaan kuuluu oleellisesti myös yhteisöllisyys.

Yksilöllisyys liittyy vahvasti nuoruusikään ja siihen kuuluu omaksi itseksi kasvaminen. Tämän opinnäytetyön taidelähtöiseen työskentelyyn osallistuneet nuoret elävät keskinuoruutensa aikaa, joka Järvisen (2009, 5) mukaan sijoittuu 15–18 ikävuoden välille. Keskinuoruus on persoonallisuuden ja tunne-elämän kehityksessä tärkeää aikaa. Keskinuoruuden tärkein kehitystehtävä on luoda yhtenäinen, sisäisesti ristiriidaton identiteetti.

Pölkki (2008, 161, 168) esittää, että kehityspsykologian teorioiden mukaan nuoruus on toinen yksilöitymisen vaihe ja mahdollisuus reflektiivisen ja tiedostavan minuuden rakentamiseen. Reflektiivisyys tekee mahdolliseksi uusien kokemusten ja merkitysten lisäämisen identiteettiin. Tärkeää on myös ainakin kohtuullinen itsearvostus. Hirsjärven (1982, 78) mukaan ihminen kykenee ottamaan vastuuta omasta ihmisestä olemisestaan vasta murrosiän vaiheilla. Kurki (2002, 26) kirjoittaa yksilöllisyydestä siten, että humanistisen pedagogiikan mukaan ihminen on ensisijaisesti luova yksilö, joka luo aktiivisten pyrkimystensä ja valintojensa kautta elämäänsä. Näin hän voi kehittyä kokonaiseksi persoonakseen ja täyteen mittansa. Hän on vapaa, mutta vastuussa itsestään ja valinnoistaan.

Ihmisellä on tarve yhteenkuuluvuuden ja kiintymyksen tunteeseen johonkin ryhmään kuulumisen kautta. Yhteisöllisyys rakentuu yhteisten tai samankaltaisten arvojen, kokemusmaailman tai elämäntilanteen mukaan, joka saa aikaan ryhmässä yhteenkuuluvuuden tunteita. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 14, 21.) Parhaimmillaan yhteisöllisyys tukee myös nuoren subjektiivisuuden ja identiteetin kehitystä, koska identiteetti rakentuu ainoastaan kuulumalla yhteisöihin ja vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin (Hämäläinen 2010, 180).

Yhteisöllisyydessä voi olla myös haasteita. Hirsjärvi (1982, 75–76) esittää, että toiset ihmiset rajoittavat aina ihmisen subjektiivista vapautta. Esimerkiksi organisaatioissa yksilön on toimittava hänelle asetettujen normien mukaan ja sopeuduttava asemaansa, jopa sulauduttava muihin. Leena Eräsaaren mukaan yhteisöllisyyden perusedellytyksiin kuuluu se, että ihmiset ovat läsnä ja heillä on aikaa toisilleen (Isokorpi 2008, 50–52). Tähän opinnäytetyöhön liittyvällä yksilökohtaisella taidelähtöisellä työskentelyllä pyrittiin tukemaan yksilöllisyyden mahdollisuuksia ja varmistamaan nuoren subjektiivisuuden toteutuminen.

3.3 Luovuus ja itsensä toteuttaminen

Lastensuojelun institutionaaliseen toteuttamiseen voi liittyä ristiriitaa lapsen tai nuoren aktiivisen subjektiivisuuden sekä passiivisen objektiivisuuden välillä. Suhtautuminen nuoreen suojeltavana ja kontrolloitavana voi rajoittaa nuoren osallistumismahdollisuuksia. (Pekkarinen 2010, 20.)

Myös Känkänen puhuu siitä, miten lastensuojelussa voi olla haasteellista varmistaa sekä nuoren suojelun ja kontrolloinnin että yksilöllisen osallisuuden ja aktiivisen toimijuuden toteutuminen. Lastensuojelun piirissä olevalla nuorella on oikeus äärimmäiseen suojeluun, johon liittyy usein myös kontrolli. Yhtäläillä nuorella on oikeus myös itsensä ilmaisemiseen ja näkyväksi tekemiseen. Nuoren kasvulle ja kehitykselle on tärkeää, että kontrolloidussa olosuhteissa löytyy vuorovaikutukselle vapaata, sekä jaettua että yksityistäkin tilaa – esimerkiksi taidelähtöisen toiminnan avulla. (Känkänen 2013, 97, 103.) Perhekodeissa toiminnan rakenteet ja arjen rutiinit ovat tärkeitä, mutta niiden rinnalle nuori tarvitsee elämäänsä myös luovuutta sekä mahdollisuuksia ja tukea toteuttaa itseään.

Aaltosen (2007, 159, 160, 165, 172) mukaan luovuus on elämän ydintee- ma ja elämän perusenergiaa, joka tarvitsee vain mahdollisuuden vapautua. Sen yhteyteen kuuluu spontaanisuus, arvaamattomuus, vapaus ja väljyys. Luova toiminta hoitaa aivojamme aktivoitujen aivosolujen ja hermoroitoja, jotka tavallisesti eivät ole käytössä. Sava (2007, 27–29) esittelee luovuuden eri olemuspuolia. Vapaasti ja yksilöllisenä itseilmaisuna ilmenevään luovuuteen kuuluu vapaa ja kritiikitön mielen irrottelu sekä ideavuolaus. Kaikki luovan itseilmaisun prosessit ovat arvokkaita, erityisesti luovalle yksilölle ja jakamisen kautta mahdollisesti myös toisille. Tässä ajattelussa vähemmän merkityksellinen on lopputuloksen taidollinen laatu.

Sekä Sava (edellä) että Aaltonen (2007, 160, 162) määrittelevät luovuuden olevan myös välttämätöntä työtä ja rakenteita, vanhaan tietoon ja traditioon pohjautuvaa kehittämistä. Sekä yksilöllinen vapaa itseilmaisuus että perinteiset järjestystä ylläpitävät rakenteet, vapaus ja välttämättömyys, ovat tärkeitä, koska niiden välinen jännite synnyttää uutta. Järjestelmä varmistaa perustehtävän toteutumisen, mutta se ei saa muuttua kahleeksi. Musiikki tarvitsee säveljärjestelmänsä, mutta yhtä lailla se tarvitsee rajojen rikkojansa.

Sava (2007, 32–33) esittää, että luomisen tehtävänä on tuottaa jotakin olevaksi. Jos kyse on ongelmasta, sen merkitys luodaan uudelleen ja etsitään uusi näkökulma ja ymmärrys. Aaltosen (2007, 171, 204–205) mukaan luovuus on tilan antamista uudelle. Asioiden uudelleen hahmottaminen mielekkäällä tavalla voi mahdollistaa uudenlaisen toiminnan. Näin luovuuteen liittyy muutosprosessi. Muutokseen tarvitaan itselle tärkeä tavoite ja visio. Luova tila ja taidelähtöinen toiminta voivat tuoda jumiutuneeseen tilaan liikettä ja mahdollisuuksia muutokselle (Känkänen 2013, 67). Pienetkin avautumiset voivat olla henkisiä läpimurtoja (Aaltonen 2007, 166).

Aaltonen (2007, 163) muistuttaa, että luovuus ei synny käskyttämällä, vaan se tarvitsee mahdollisuuden vapautua turvallisissa ja kannustavissa olosuhteissa. Känkänen (2013, 97–98) mukaan lastensuojelussa tarvitaan aikuislähtöisistä toiveista ja kontrollista vapaata mahdollisuuksien tilaa, jossa nuorelle ei määritellä kuinka olla suhteessa itseensä ja maailmaan. Kontrollista vapaa mahdollisuuksien tila avaa aistit ja kokemukset kohti keskittymistä, syvenevää ymmärrystä ja uuden oppimista.

Ihmisen hyvinvoinnin kannalta tärkeiden tarpeiden hierarkkinen järjestys rakentuu Maslowin (1987, 15–23) mukaan seuraavasti: 1) fysiologiset tarpeet, 2) turvallisuuden tarpeet, 3) yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarve, 4) arvostuksen tarve ja 5) itsensä toteuttamisen tarve. Korkeimmalla tasolla oleva itsensä toteuttamisen tarve on sisäsyntyinen halu käyttää koko potentiaaliaan. Tämä tarve ilmenee yksilökohtaisesti sen mukaan, mitä kukin kokee merkitykselliseksi ja tavoittelemisen arvoiseksi. Itsensä toteuttamiseen kuuluu yksilön halu kehittyä ainutlaatuisena ihmisenä haastamalla itseään ja persoonallisia kykyjään täyteen kapasiteettiin. Savan (2007, 38) mukaan luovuus ilmenee parhaimmillaan rohkeana ja aitona kypsän per-

soonallisuuden ja itsensä toteuttamisena. Näin itsensä toteuttamiseen tarvitaan luovuutta ja itsensä ilmaisua.

4 OHJAAMINEN

Ohjaamisen perusedellytys, niin sosiaalialalla yleensä kuin taidelähtöisien menetelmien kohdalla, on pyrkimys avoimeen kohtaamiseen ja dialogiseen vuorovaikutukseen. Turvallinen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen tukee työskentelyn aloitusta ja työskentelyä. Nuorta ohjattaessa nuoren kanssa sovitaan yhteisistä pelisäännöistä ja esimerkiksi lopputuotoksen esittämisestä. Tapaamiskertoihin tulee varata tarpeeksi aikaa ja mahdollisuus häiriöttömään yhdessäoloon. (Känkänen 2006, 144–145.) Työskentelyssä on tärkeää antaa tilaa nuorelle ja edetä kiireettömästi ja painoistamatta hänen tahdissaan. Ohjaajan tehtävänä on kulkea aidosti kiinnostuneena nuoren rinnalla hänen subjektiivuttaan tukien ja prosessia kannatellen koko työskentelyn ajan. Taidelähtöisten menetelmien ohjaukseen sopii uteliaisuus, hyväksyntä, empatia ja leikkisyys. (Känkänen 2013, 71, 85, 89.) Myös kannustaminen on tärkeää (Känkänen & Rainio 2010, 15). Särkelä (2001, 31) muistuttaa, että hyvän vuorovaikutussuhteen luomiseen kuuluu lisäksi jämäkkyys.

Jokainen ohjaustilanne on ainutlaatuinen ja taidelähtöiseen työskentelyyn liittyy ennakoimattomuus. Etukäteen ei voi tietää, mikä toimii ja mitkä asiat innostavat nuorta. Ohjaajalla tulee olla herkkyyttä lukea tilannetta ja valita tarvittavia uusia toimintatapoja. Innostavan työskentelyn edellytys on muutosherkkyys, mikä vaatii ohjaajalta muutostarpeen tunnistuskykyä ja muutosvalmiutta. (Känkänen 2013, 49–50; Känkänen & Tiainen 2007, 85–86; Paasivaara, Suhonen & Nikkilä 2008, 71–79.)

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimusta, johon liittyy toiminnan ohjaaminen. Tässä työssä yksilöllinen ohjaaminen toteutettiin taidelähtöisen työskentelyn avulla. Toiminnassa käytettyjä taidelähtöisiä menetelmiä olivat tarinallisuus, käsityö, keho- ja liikemenetelmät sekä musiikki ja ääni. Tässä tutkimuksessa ohjaamisen ydin on innostaminen ja laajemmin käsitettynä sosiokulttuurinen innostaminen.

4.1 Taidelähtöiset menetelmät

Känkänen kuvaa taidelähtöisten menetelmien olevan yksilön terveyttä ja hyvinvointia lisäämään pyrkivää toimintaa taiteen ja kulttuurin keinoin. Toiminnalliset ja taidelähtöiset menetelmät ovat tuntuvasti monipuolistaaneet lastensuojelun toimintakäytäntöjä, vuorovaikutuksen tapoja ja kehittämismahdollisuuksia. Taidelähtöiset menetelmät ovat merkittävä tuki keskustelemaan työtavan rinnalla lastensuojelussa, jossa esimerkiksi tietojen esiin tuominen voi olla työlästä. Taidelähtöiset työmenetelmät auttavat vuorovaikutuksen, tiedon ja ymmärryksen syventämisessä ja täydentämisessä lastensuojelussa. Taidelähtöisten menetelmät voivat asioihin uutta perspektiiviä, merkityksiä ja ratkaisuja. Työskentelyprosessin aikana saat-

taa myös syntyä yllätyksellisesti jotain uutta ja arvokasta, joka ei alun perin kuulunut tavoitteisiin. (Känkänen 2006, 129, 134–135; Känkänen 2013, 29, 50, 70, 75.)

Lastensuojelun nuoren subjektiivisuus ja todellistuminen ovat ensiarvoisen tärkeitä (Hyytinen 2013, 247). Taiteella on esittävä luonne ja itseilmaisuuksiin kuuluu näkyvillä ja esillä olo. Taidelähtöisellä työskentelyllä nuori saa keinoja ja välineitä itsensä ilmaisuun, asioiden näkyväksi tekemiseen, kommunikaatioon ja sosiaaliseen kasvuun. Taidelähtöisellä työskentelyllä voidaan luoda kiireetön aika ja tila kunnioittavaan kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Taidelähtöisestä toiminnasta jää usein myös konkreettinen jälki tai teos, jonka pariin voi palata myöhemmin. (Känkänen 2013, 34, 67, 69, 99, 103.) Sekä ilmaisuprosessi että tuotosten tarkasteleminen kasvattavat tietoisuutta ja ymmärrystä ja auttavat jäsentämään elämää (Janhunen 1997, 27).

Lastensuojelun yhtenä tehtävänä on luoda tilaa niin tunneilmaisun kuin voimavarojen vapautumiseen. Taidelähtöisillä menetelmillä voidaan auttaa nuorta yhteyden tunteidensa kanssa sekä tunnistamaan omaan elämäänsä liittyviä tarpeita ja toiveita. Kuulluksi ja nähdyksi tuleminen on erityisen tärkeää lastensuojelun nuorille yhteyden saamiseksi tunteisiin. Kokemusten ja tunteiden lukutaito auttaa nuorta esimerkiksi omien voimavarojensa käyttöön otossa ja elämänhallinnassa. Etäälle jääminen omista kokemuksista ja tunteista lisää syrjäytymisriskiä. Taide herättelee omien tunteiden kohtaamiseen ja ilmaisuun, mutta kokija voi määritellä kokemusten ja asioiden käsittelemisen määrää ja intensiteettiä. Taidelähtöinen toiminta tarjoaa tekijälle symbolisen etäisyyden ja metaforisen suojan, turvan vaikeastikin sanallistettavien asioiden esiin tuomiseen ja reflektointiin. (Janhunen 1997, 36; Känkänen 2006, 147–148; Känkänen 2013, 36, 68–69, 98–99.)

Taidelähtöisen työskentelyn avulla nuori voi lisätä itsetuntemustaan ja aktiivinen suhde omaan elämään lisääntyy. Taiteellisessa työskentelyssä todellisuutta tarkastellaan ja prosessoidaan subjektiivisen kokemuksen kautta. Kaikki työskentely lähtee liikkeelle minästä, minuudesta sekä suhteessa muihin ja maailmaan. Itseilmaisullisen ajattelun perusta on löytää sisäinen aito minuus. Taidelähtöisellä työskentelyllä rakennetaan myös identiteettiä, jossa voi auttaa taiteelle ominainen kokeilevuus ja leikinomaisuus. Taidelähtöisellä toiminnalla on myös aistivoimainen luonne. Se voi parhaimmillaan tavoittaa olemiseen ja itseymmärrykseen vaikuttavia, mutta tietoisuuden käsittelyn ulkopuolelle jääviä kokemuksia, muistoja ja haaveita. (Känkänen 2006, 134; Känkänen 2013, 68; Sava & Katainen 2004, 32, 36; Strömberg 2004, 135.)

Taidelähtöiset menetelmät voivat tuoda myös iloa, virkistystä, elämyksiä sekä esteettisiä kokemuksia. Taidelähtöinen toiminta voi toimia arjen elävöittäjänä sekä luoda normatiivisuudesta ja oikean ja väärän arvioimisesta vapaan tilan. Luova toiminta mahdollistaa tekemisen ilon, leikkisyyden ja mielikuvituksen sekä kanavoi energiaa. Itseilmaisuus taiteen keinoin

voi tuoda korjaavia ja voimaannuttavia kokemuksia ja käsityksiä. Taidelähtöiset menetelmät ovat lähellä kokemuksen kautta oppimista, jossa oppiminen edellyttää kokemuksen käsittämistä. (Känkänen 2006, 134–135; Känkänen 2013, 20, 82, 90, 91, 99.) Ilon ja elämyksellisyyden kautta kaikenlainen työstäminen ja tekeminen ovat mieluisampia.

Taidelähtöisessä toiminnassa on tärkeintä prosessi ja tarina, joka tuo esiin tekijän. Työskentelyssä tavoitellaan sisällöltään merkityksellistä toimintaa ja mahdollisesti teosta. Käytetyt materiaalit ja tekniikat ovat vähemmän tärkeitä. (Karppinen 2008, 102.) Sava ja Katainen (2004, 33) kertovat, että työskentely, kuten myös materiaalien merkitys, rakentuvat kullekin tekijälle ja kokijalle yksilöllisesti.

Taidelähtöisellä työskentelyllä on vahvoja yhteneväisiä periaatteita sosio-kulttuurisen innostamisen kanssa. Kummatkin ovat toiminnallista sosiaalityötä, jonka tavoitteita ovat toimintakyvyn lisääminen, ihmisen oman aktiivisuuden ja osallisuuden vahvistaminen, informaalisuus, dialoginen vuorovaikutus sekä kokemuksellisuuteen ja elämyksiin innostaminen. (Känkänen 2013, 34, 90.) Osallisuutta vahvistavat muun muassa nuoren kuunteleminen ja näkemysten huomioiminen, ilmaisuun tukeminen ja vastuun antaminen (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 152). Toiminnan tavoitteena on saada aikaan transformaatio, persoonallinen ja yksilöllinen laadullinen muutos (Kurki 2000, 47). Toiminta tekee tehtävänsä uutta luovan tilan avaajana ja mahdollisuutena muutokseen (Känkänen 2006, 139). Sosio-kulttuurista innostamista käsitellään enemmän luvussa 4.3.

4.1.1 Tarinallisuus

Omaelämäkerrallisen työskentelyn avulla etsitään eheyttä ja jatkuvuutta omassa elämässä ja minuuden kokemisessa. Tarinallisella työskentelyllä rakennetaan ja selkiytetään omaa elämää ja identiteettiä luoden niihin merkityksiä. Oman tarinan konkretisoituminen sekä kokonaisvaltainen ymmärtäminen ovat tärkeitä. (Sava & Katainen 2004, 24–28; Tikka 2004, 163–164.)

Tarinallisella työskentelyllä tehdään näkyväksi ja jäsennetään sekä tutkitaan uusista näkökulmista omia elämäkokemuksia. Tavoitteena on mui-tojen ja niiden herättämien tunteiden kohtaaminen sekä vaikeidenkin tapahtumien hyväksyminen osaksi omaa elämäntulkuaan. Näin omaa elämäntarinaa voi rakentaa uudelleen ja käsityksiä itsestä muuttaa. Identiteetin rakentumista tukee myös epävarman tulevaisuuden käsittely, kuten unelmien ja vaihtoehtoisten visioiden etsiminen tulevaisuuteen. Tarinointi liikkuu parhaimmillaan menneen, tulevan ja nykyhetken välillä. (Känkänen 2004, 231; Känkänen 2006, 145; Sava & Katainen 2004, 35.)

Etsimällä ja rakentamalla minuustarinoita nuoren kanssa, luodaan tila hänen subjektiiviselle. Tämä tukee valintojen tekemisen ja vastuun kantamisen oppimista. Tarinallinen työskentely voi tukea nuoren kehitystä myös kasvavan itseymmärryksen ja itsearvostuksen sekä tunne-elämän tasapai-

nottumisen myötä. Identiteettiä ja suhteissa oloa koskevat kysymykset liittyvät usein lastensuojelun nuorien elämään. Tämän vuoksi tärkeä osa työskentelyä on tarinan jakaminen ja reflektointi jollain tavoin toisten kanssa, mikä muokkaa aina tarinaa. (Krappala 2004, 174; Känkänen 2013, 47, 90; Pölkki 2008, 178.)

4.1.2 Keho ja liike

Keho- ja liikemenetelmät, joita voidaan kutsua myös somaattisiksi liikemenetelmiksi, yhdistävät mielen ja kehon tanssin ja liikkeen kautta. Luovan liikkeen tai tanssin perustana on kulloisestakin hetkestä kumpuava luonnollinen ja vapaa liike, joka ei ole sidottu mihinkään tanssitekniikkaan tai -lajiin. Siinä ei ole sääntöjä tai oikeaa ja väärää. Luovassa tanssissa itse tapahtuma ja kokemuksellisuus ovat tärkeimpiä ja tuotos vasta toisella sijalla. (Viitala 1998, 16–17, 21.) Luovassa tanssissa joka kerta on erilainen sekä ainutlaatuinen, ja mikä tahansa liike voi olla tanssia.

Luovan tanssin tavoitteena löytää ja hyväksyä keho kaikkine mahdollisuuksineen ja rajoituksineen ja oppia käyttämään sitä itsensä ilmaisuun ja kommunikointiin. Näin luova liike kuuluu kaikille ja jokaisen omanlainen keho ja liike ovat arvokkaita. Parhaimmillaan luovan tanssin instrumenttina toimii niin ihmisen keho kokonaisuutena sisältäen hengityksen ja äänen kuin koko persoona mieli ja sielu mukaan luettuna. Kokeileminen ja tutkiminen johdattelevat luovaan tanssiin. Luova tanssi auttaa ymmärtämään ja kehittämään omaa kehoa, tuntemaan kehonsa kokonaisuutena ja löytämään yksilöllisen tavan itsensä ilmaisuun sekä kommunikointiin kehon kielellä. Luovan tanssin tavoitteena on koko persoonan kehittäminen. (Viitala 1998, 16–17, 19, 21, 33.)

Klemolan mukaan tanssija tutkii liikkueessaan itseään ja liikekielen avulla on mahdollisuus tutkia konkreettisella tavalla psyykkisen ja fyysisen välistä yhteyttä (Klemola 1995). Kehon tutkiminen liikkeen avulla tuo tietoisuutta omasta itsestään, aistimuksistaan ja vuorovaikutuksen tavoista. Keho- ja liikemenetelmät haastavat kokonaisvaltaiseen läsnäoloon ja sitä kautta voimaantumiseen. Tähän opinnäytetyöhön liittyvän keho- ja liike työskentelyn avulla pyrittiin vahvistamaan kehoyhteyttä ja läsnäolon taitoa sekä niiden kautta varmuutta itsensä ilmaisuun.

4.1.3 Musiikki ja ääni

Punkanen (2011, 64) luonnehtii musiikin ja tanssin olevan osa ihmisenä olemisen ydintä ja sen vuoksi luontevia ja motivoivia tapoja lähestyä erilaisia haasteita elämässä. Lehtonen (2011, 72, 81, 90–91) esittää, että musiikin avulla voi herätellä mielikuvia, voimavaroja ja kehityspotentiaaleja, jotka ulottuvat psyyken tapahtumista tietoisiin kokemuksiin. Itsehoitona musiikkia voi käyttää säätelemään mielialoja ja käsittelemään ongelmia. Musiikin avulla voidaan lisätä osaamisen ja hallinnan kokemuksia, jotka tukevat minuutta ja käsityksiä omasta pysyvyydestä. Musiikki tarjoaa

mahdollisuuksia identiteetin ja itsetunnon rakentamiseen. Se myös mahdollistaa ihmisen yksilöllisiä tapoja ilmaista itseään. Louhivuori (2011, 105) viittaa tutkimukseen, jonka mukaan musiikilla on myös eksistentiaalinen kokemus, joka vahvistaa minä-kokemusta.

Musiikki toimii esimerkiksi nuoruusiässä tärkeänä väylänä erilaisten tunteiden esiintulolle. Musiikki voi olla monipuolinen tapa käydä läpi elettyä elämää, etsiä voimavaroja ja harjaannuttaa ilmaisutaitoja. Improvisaatioharjoitukset voivat toimia kanavana toimintaan heittäytymiseen. (Känkänen 2013, 47–49.)

Laulaminen on monelle epävarma ja herkkä alue. Laulamiseen liittyy henkilökohtaisuus ja intiimiys, koska ääni syntyy sisällämme. Instrumenttina on ihminen itse ja ääni kertoo paljon persoonallisuudestamme. Laulaminen voi johtaa nolatuksi tulemiseen ja ilkeä arvostelu tai loukkaava kommentti voi tyrehdyttää sen kokonaan. (Lehtonen 2011, 84–85.) Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä ääneen ja lauluun liittyvässä työskentelyssä pyrittiin tämän pelon voittamiseen.

4.1.4 Käsiyö

Käsiyön tekeminen voi toimia yksilön tavoitteista riippuen eri tavoin niin hyötynä, viihteenä, mielenrauhana, kuin erilaisten elämäntilanteiden jäsentäjänä ja haastavien tilanteiden käsittelykeinona. Käsiyö voi lisätä psyykkistä hyvinvointia ja sisäisen elämönhallintakyvyn tunnetta, itseluottamusta sekä tyytyväisyyttä itsen. Käsiyön tekeminen voi toimia niin identiteetin jatkajana kuin sen uudelleen rakentajana. (Pöllänen 2013, 71, 75.)

4.2 Innostaminen

Innostamisen tavoitteena on tukea nuorta tekemisen iloon ja haluun, intoon, taitoon, uteliaisuuteen sekä ennen kaikkea rohkeuteen kokeilla uutta ja koetella omia rajojaan. Luottamuksen lujittaminen omiin kykyihin ja taitoihin kohottaa itsetuntoa ja vahvistaa nuoren identiteettiä ja luovuutta. Pyrkimyksenä on kasvattaa uskallusta tuoda omat taidot esiin myös sanoin ja teoin. Näin lisätään sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, osallistumista ja omatoimisuutta. (Karppinen 2008, 101, 104.) Myös Paasivaaran ym. (2008, 65) mukaan osallistuminen tuo yksilön kyvyt esille ja mahdollistaa lahjojen kehittämisen. Aito sisäisesti syntynyt innostuminen tyydyttää yksilön itsensä toteuttamisen ja kehittämisen tarpeita.

Innostaminen edellyttää ohjaajalta ennen kaikkea halua jakaa innostusta sekä tietoja ja taitoja toimien vuorovaikutuksellisessa tilanteessa. Innostamista edesauttaa tietysti se, että ohjaaja on itse aidosti innostunut ja sitoutunut toimintaan. Myös sopivasti leikkisä asenne tukee innostamista. Ohjaajalla tulee olla kyky kuunnella ja nähdä. Mukaan lähteminen nuoren aloitteisiin ja ehdotuksiin tukee nuorilähtöistä toimintaa ja nuoren osallisuutta. Innostava ohjaaja ottaa huomioon nuoren kiinnostuksen kohteet ja

hänellä on kykyä keskustella ja oppia nuoren sanomisista ja tekemisistä. Ohjaajan tulee kuitenkin aina kantaa rooliinsa ja toimintaan liittyvä vastuu ja pitää langat käsissä. (Karppinen 2008, 102; Känkänen 2013, 104.)

Innostusta luovat toiminnan monipuolisuus, vaihtelevuus, haasteellisuus, mielekkyys, itsenäisyys sekä onnistumisen kokemukset (Paasivaara ym. 2008, 65). Ohjaajan taiteelliset kokemukset ja taidot tukevat taidelähtöiseen työskentelyyn innostamista. Nuoren motivoimisessa taitojensa kehittämiseen ja soveltamiseen voi kuitenkin auttaa se, että ohjaaja sovittaa oman taiteellisen osaamisensa nuoren taitoihin. Taitotason huomioiminen tukee esimerkiksi keskittymiskyvyn ja pitkäjänteisyyden lisääntymistä. (Känkänen 2013, 81–82.)

Innottomuuden edessä ohjaamisen toimintamalliksi tulee helposti pakottaminen tai ainakin kontrolloiminen, jotka eivät kuulu innostamiseen. Juvonen toteaa, että kontrollia ja moraalista ohjaamista pidetään usein välttämättömänä osana sosiaalityötä. Kuitenkin sisäinen motivaatio ja riippuvuus ovat tärkeitä myös nuorelle ja kokemus liiallisesta ulkoapäin tulevasta hallinnasta synnyttää todennäköisesti vastustusta ja kapinointia. Ihanteellisinta olisi saada nuori motivoimaan itse itsensä ja nauttimaan toiminnasta. Sisäinen motivaatio toimintaan on riippuvainen yksilön persoonallisuustekijöistä. Jokaisella on omat innoituksen lähteensä, jotka tulisi löytää ja hyödyntää. (Karppinen 2008, 103; Känkänen 2013, 103; Ruohotie & Honka 1999, 17; Viljamaa 2013, 155.)

Känkänen puhuu taiteen kontrolloimattomasta, impulsseja esiin tuovasta luonteesta, ja taidelähtöiseen työskentelyyn liittyvästä kontrollista vapaasta mahdollisuuksien tilasta. Kontrollista vapaassa ja kiireettömässä tilassa oleminen ja viipyminen voi tuoda esiin esimerkiksi nuorten piileviä ja käyttämättömiä resursseja. Kontrollista vapaa mahdollisuuksien tila syntyy kuitenkin parhaiten, paradoksaalisesti, aikuisen turvaamisessa rakenteissa. (Känkänen 2013, 103–104.)

4.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurin innostamisen teoriaa sivuttiin jo luvussa 4.1 taidelähtöiset menetelmät. Sosiokulttuurisessa innostamisessa luodaan osallistavaa toimintaa ja prosesseja, joissa ihmisiä innoitetaan itsetoteutuksen prosessiin. Näin ihmisen voivat kasvaa aktiivisiksi toimijoiksi ja toteuttaa itseään. Prosessin päämääränä on elämänlaadun paraneminen, joka alkaa tietoisuuden heräämisestä olemassa olevasta tilanteesta ja kulkee kohti sosiaalista transformaatiota. Oleellista on ihmisen oma osallistuminen ja sen avulla integroituminen yhteisöön, sekä toisaalta pyrkimys laadulliseen muutokseen. Tavoite on saada ihmiset oman elämänsä aktiiviseen ja tiedostavaan rakentamiseen (Kurki 2000, 19–20; Kurki 2011, 42, 49.)

Kaikessa sosiaalipedagogiseen innostamiseen liittyvässä toiminnassa on aina mukana sekä pedagoginen, sosiaalinen että kulttuurinen ulottuvuus, mutta projektit voivat painottua johonkin niistä. Kulttuurisen toiminnan

tavoitteena on luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittyminen. Kasvatuksellisen ulottuvuuden ydin on persoona. Pedagogisen suhteen avulla pyritään ihmisen persoonalliseen kehitykseen, asenteiden muutokseen, kriittisen ajattelun kehittymiseen, oman vastuun tiedostamiseen, herkistymiseen ja motivaation heräämiseen. (Kurki 2011, 49–50.)

Luovuuden ja voimavarojen vapautumisen tukemiseksi on tärkeää, että ihminen voi vaikuttaa toimintaansa. Oman hallinnan tunne lisää vastuun ottamista ja luottamuksen rakentumista, uskoa selviytyä vaikeistakin tilanteista. (Siitonen 1999, 148.)

Sosiaalikultuurisessa innostamisessa ihminen itse osallistuu kaikkeen toimintaan, niin ongelman määrittelystä tavoitteiden asettamiseen, kuin toiminnan vaiheiden suunnittelusta arviointiin saakka. Tekijät, jotka auttavat arkipäivän toiminnan muuttamisessa askel kerrallaan, etsitään yhdessä. Toiminta perustuu aina osallistamiseen ja dialogisuuteen. Sosiokulttuurinen innostaminen on toimintatutkimusta. (Kurki 2011, 49–50.)

Sosiaalipedagogiikan mukaan yksilön eli aktiivisen ja kehittyvän toimijan eettiseen kehittymiseen kuuluu toimintaan sitoutuminen, joka integroi ihmisen persoonallista elämää. Tämän rinnalla ihminen toteuttaa toiminnassaan myös vapautta tekemällä valintoja ja rakentamalla sitä kautta itseään. Tavoitteena on, että lopulta innostaja tekee itsensä tarpeettomaksi. (Karpinen 2008, 103; Kurki 2011, 43.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän työn lähtökohtana oli perhekodissa asuvan nuoren yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastaaminen luovan ja taidelähtöisen työskentelyn avulla. Tutkimus toteutettiin laadullisena ja toimintatutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin pääasiassa havainnoimalla taidelähtöistä työskentelyä ja haastatteleamalla työskentelyyn osallistuneita nuoria. Tutkimusaineiston analyysivaiheessa aineisto jaettiin kahteen pääteemaan, jotka edelleen jaettiin kahteen alateemaan.

5.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys

Tässä opinnäytetyössä taidelähtöistä toimintaa ei lähestytty ensisijaisesti pedagogisesta taidon ja ilmaisun kehittämisen tai tekemisen terapeuttisuuden näkökulmasta. Tulokulma taidelähtöisen toiminnan ohjaamiseen oli tilan antaminen nuorelle ja hänen tuen tarpeilleen. Taidelähtöiseen työskentelyyn liittyy läheisesti itsensä ilmaiseminen, mutta tutkimustehtävään otettiin mukaan merkityksellisemmin ja syvemmin nuoreen kiinnittyvä käsite itsensä toteuttaminen.

Taidelähtöinen työskentely tapahtui kahden nuoren kanssa yksilötyöskentelynä. Taidelähtöisen työskentelyn tavoitteet liittyivät nuoren omiin tuen tarpeisiin ja toiminta suunniteltiin yhteistyössä nuoren kanssa. Työskente-

lyn tarkoituksena oli olla osallistavaa, nuorilähtöistä ja siinä pyrittiin luomaan mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen.

Taidelähtöisien menetelmien käytöllä lastensuojelussa on suuri potentiaali, mutta ohjaajalla on merkittävä rooli siinä, saadaanko työskentelyyn liittyvät mahdollisuudet käyttöön. Ohjaamisen lähtökohtana on innostaminen. Taidelähtöisen toiminnan ohjaamisessa on haasteena herättää nuoren kiinnostus toimintaan sekä innostus omaan ilmaisuun ja tätä kautta mahdollisesti myös itsensä toteuttamiseen. Taidelähtöisten menetelmien käytöstä lastensuojelussa on tehty jonkin verran tutkimuksia, mutta erityisesti sen tutkiminen ohjauksen näkökulmasta vaikuttaa tarpeelliselta.

Opinnäytetyössä tutkittiin perhekodissa asuvan nuoren yksilöllistä innostamista taidelähtöiseen toimintaan ja itsensä toteuttamiseen. Tutkimuskysymykseksi muodostui: Miten innostaa perhekodin nuorta taidelähtöiseen toimintaan ja itsensä toteuttamiseen?

5.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena tutkittavan ilmiön todellinen ja kokonaisvaltainen kuvaaminen ja ymmärtäminen sekä tulkinnan antaminen. Laadullinen tutkimus tapahtuu todellisessa tilanteessa sen luonnollisessa ympäristössä. Tutkimusaineisto on monilähteistä, esimerkiksi tekstiä, kuvia ja haastatteluja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164; Kananen 2014, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto kerätään tutkittavilta vuorovaikutussuhteessa. Aineistoa kerätessään tutkija on toimija, joka luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tosiasioiden sekä tutkittavien äänen, näkökulman ja merkitysten esiin tuomiseen. Haastattelu ja osallistuva havainnointi sopivat hyvin laadullisen tutkimuksen aineistonhankintamenetelmäksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 164; Kananen 2014, 18.)

Tutkimusaineisto kerättiin pääasiassa havainnoimalla taidelähtöistä työskentelyä ja haastatteleamalla työskentelyyn osallistuneita nuoria. Myös työskentelyn erilaisista tilanteista ja hetkistä kummunneet keskustelut nuorten kanssa olivat tärkeä osa aineistoa. Tutkimusaineistoa täydensivät lisäksi päiväkirjakirjamerkinnot ohjaukokemuksista ja keskustelut perhekodin työntekijöiden kanssa. Työskentelyhetket olivat intiimejä ja oli tärkeää vaalia rauhallista ilmapiiriä ja antaa tilaa häiriöttömälle ja mahdollisimman autenttiselle työskentelylle sekä aidolle vuorovaikutukselle. Tutkijaroolin ja tutkimuksen tekemisen korostuminen olisi heikentänyt työskentelyyn keskittymistä ja läsnäoloa. Tämän vuoksi muistiinpanoja tai nauhoittamista ei tehty työskentelyn aikana.

Tutkimus toteutettiin toimintatutkimuksena ja siihen liittyi yhteys käytäntöön. Känkäsen (2013, 33) mukaan käytännöntutkimukseen kuuluu yhteis-

nen tiedon tuottaminen, jossa kaikki osalliset ovat tiedon muodostajia. Tutkija ei siis ole vain ulkopuolinen havainnoija, vaan mukana toiminnassa ja aineiston tuottamisessa. Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu prosessiin aktiivisena toimijana (Kananen 2014, 22). Tutkimukseen osallistuvat ovat sekä tutkimuksen toimijoita että kohteita. Tutkija ja kohdehenkilöt toimivat koko tutkimusprosessin ajan kiinteässä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä keskenään. Toimintatutkimus edellyttää teorian ja käytännön kokemuksellisen tiedon välistä dialogia. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on saada ihmiset tiedostamaan toiminnan muutostarpeet ja vaikuttamaan muutoksen aikaansaamiseksi. (Lauri 1997, 114.)

5.2.1 Havainnointi

Havainnoinnilla saadaan tietoa, jota ei ole tulkinut kukaan muu kuin tutkija. Havainnoinnissa pitäisi pystyä tallentamaan ilmiö myöhempää tarkastelua varten mahdollisimman tarkasti. Jos havainnoinnin kohteet tiedetään, voidaan huomio kiinnittää näihin. Havainnointitilanteessa käytetään dokumentoinnin keinona päiväkirjaa, johon kirjataan ylös tutkittavaan ilmiöön liittyvät tapahtumat. Havainnointi ei ole tieteellistä ilman dokumentointia. (Kananen 2014, 67, 71.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin kirjaamaan ylös työskentelyyn liittyvät havainnot mahdollisimman laajasti ja tarkasti pääasiassa työskentelykertojen jälkeen, mutta myös työskentelyn aikana.

Osallistuva havainnointi kuuluu toimintatutkimukseen. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu toimintaan aktiivisena toimijana, mikä edellyttää muiden toimijoiden hyväksyntää. Havainnoinnissa tulee keskittyä tutkimuskysymyksen kannalta oleelliseen. Tiedon autenttisuuden turvaamiseksi tulee varmistua, ettei tutkija vaikuta tutkimustuloksiin. Toisaalta osallistuvassa havainnoinnissa tutkittavissa ihmisissä pyritään saamaan aikaan oppimista ja toimintaa tarvittavan muutoksen synnyttämiseksi ja toimintatutkimuksen mukaisesti tutkija on osallisena aineiston tuottamisessa. (Kananen 2014, 66–67.)

5.2.2 Haastattelu

Haastattelut ovat laadullisen tutkimuksen yleisin tiedonkeruumenetelmä. Kananen lainaa Tuomea ja Sarajärveä ja kirjoittaa, että haastattelut voidaan jakaa kysymystyyppin mukaan lomakehaastatteluihin, teemahaastatteluihin ja syvähaastatteluihin. Teemahaastattelussa tutkija ja tutkittava keskustelevat aihe kerrallaan tutkijan etukäteen miettineistä aiheista eli teemoista. Teema on yleisluontoinen keskustelun aihe. Teemat muodostuvat tutkittavan ilmiön ennakkonäkemyksestä. (Kananen 2014, 70.)

Haastattelu edellyttää, että tutkijalla ja tutkittavalla on yhteinen kieli kommunikointiin. Haastateltava voi antaa tilanteen mukaisesti ja erilaisista motiiveista esimerkiksi vääristeltyä tietoa. Haastattelu suuntautuu usein menneeseen aikaan toisin kuin havainnointi. Tutkijalta tulee löytyä herk-

kyyttä ja taitoa niin sanotusti lukea rivien välistä, sekä non-verbaalista viestintää eli kehonkieltä. (Kananen 2014, 71.)

Tässä tutkimuksessa loppuhaastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina (liite 1). Niillä pyrittiin selvittämään nuorten kokemuksia ja mielipiteitä projektiin osallistumisesta. Kysymykset koskivat erilaisia työskentelytapoja, menetelmiä ja tehtäviä, teosta ja sen tekemistä, työskentelyn merkitystä, syntyneitä oivalluksia ja hyödyn kokemuksia sekä itsensä kehittämiseen ja muutokseen tarvittavaa toimintaa. Loppuhaastattelu oli nopea. Nuoret vastasivat lyhyesti, eikä vuolasta keskustelua syntynyt. Vastausten kirjoittaminen ylös paperille ei tuottanut ongelmaa eikä nauhoittaminen ollut tarpeellista.

5.3 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysivaiheessa aineistoa tarkastellaan tutkimustehävän ja tutkimuskysymyksen näkökulmasta ja aineistosta etsitään tutkimuskysymykseen liittyvät asiat. Tekstimassa luokitellaan asiasisällön mukaan. Kananen kutsuu tätä koodaukseksi. Tämän jälkeen asiasisällöt eli koodit luokitellaan tutkimuskysymyksen ohjaamana ryhmiin eli luokkiin, joille annetaan nimi. (Kananen 2014, 100.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara puhuvat teemoittelusta, joka on yksi tavallimpia laadullisen aineiston analyysimenetelmiä. Teemoittelu tarkoittaa sitä, että aineiston analyysivaiheessa nostetaan esille usein toistuvia piirteitä. Ne voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta usein esiin tulee myös uusia teemoja. Teemoittelu on aineiston pilkkomista ja järjestämistä erilaisten aihepiirien mukaan. Tekstimassasta pyritään löytämään tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimmat aiheet. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 173; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224; Myllärinen 2014, 8.)

Tämän tutkimuksen sisällön analyysissä jaettiin aineisto ensimmäiseksi tutkimuskysymyksen mukaan kahteen perusteemaan, jotka olivat

- taidelähtöiseen toimintaan innostaminen
- itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa.

Aineistosta etsittiin sekä nuoriin liittyviä yhteneväisyyksiä että yksilöllisiä eroja taidelähtöiseen toimintaan innostamisessa ja itsensä toteuttamisessa. Ohjaussuunnitelmia verrattiin toteutuneeseen toimintaan ja tilanteisiin, nuoren ilmaisemaan sekä ohjaustilanteissa syntyneisiin havaintoihin ja kokemuksiin. Aineistoa käytiin läpi suhteessa tavoitteisiin

Taidelähtöiseen toimintaan innostaminen -teeman kohdalla heräsi kysymyksiksi:

- Millainen toiminta innosti nuorta aktiiviseen toimijuuteen?
- Mikä ohjaajan omassa toiminnassa tuki innostamista?

Alateemoiksi muodostuivat

- nuorta innostaneen toiminnan piirteet
- ohjaajan toiminta innostamisen edistämiseksi.

Itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa -teeman kohdalla kysymykseksi nousi: Miten itsensä toteuttaminen tapahtui?

Alateemoiksi muodostuivat

- itsensä toteuttamista tukevat tekijät
- itsensä kehittäminen.

6 TOIMINNAN TOTEUTUS

Taidelähtöinen työskentely tapahtui perhekodissa kesä-syyskuussa vuonna 2014. Taidelähtöisen työskentelyn aikana keräsin aineiston ja kokosin sen syyskuun 2014 lopulla. Muiden opintojeni vuoksi laadin raportin vasta vuonna 2015.

Työskentelyn kahdella ensimmäisellä viikolla tutustuimme nuorten kanssa. Toinen nuorista löytyi työskentelyyn luontevan vuorovaikutuksen ja yhteyden kautta. Toinen nuorista valikoitui perhekodin työntekijöiden ehdotuksesta. Pienen tutustumisen jälkeen kummatkin nuorista suostuivat työskentelyyn. Henkilöllisyyden suojaamiseksi heistä käytetään tässä opinnäytetyössä peitenimiä Taru ja Elisa. Myös toimintaympäristönä toimineen perhekodin anonymiteetti säilytetään. Työskentelyyn liittyvän kirjallisen opinnäytetyön tutkimusluvan tein perhekodin vanhemman kanssa ennen työskentelyn alkua.

Työskentelimme kummankin nuoren kanssa noin kerran viikossa. Kummankin nuoren kanssa jäi yksi työskentelykerta väliin, eli yhteensä toteutui seitsemän virallista työskentelykertaa. Työskentely tapahtui perhekodin erillisessä kokoontumis- ja oleskelutilassa. Perhekodilla oli työskentelyyn hyvät puitteet ja myös materiaalia löytyi runsaasti käyttöön perhekodin puolesta.

Perhekoti antoi minulle vapaat kädet työskentelyyn, mutta työskentelyajan löytyminen ja sopiminen muodostui haasteeksi. Mahdolliset työskentelypäivät olivat yleensä maanantai, tiistai tai keskiviikko, koska torstaina siivottiin ja viikonlopuiksi nuoret lähtivät usein kotiin. Nuorilla oli arkisin paljon muutakin menoa, kuten viikoittainen hevostoiminta, tukiopetusta, jälki-istuntoa, kokeisiin lukua tai terapiaa. Lisäksi oli palaverreja sosiaalityöntekijöiden kanssa tai muita tapaamisia, perhekodin yhteistä ohjelmaa tai ostoksilla käyntiä. Myös läksyjä oli toisinaan niin paljon, ettei niiden ohella ollut aikaa tai voimia muuhun toimintaan. Nuorille omien vanhempien tapaaminen meni kaiken muun edelle. Tämän rinnalla innostaminen taidelähtöiseen työskentelyyn oli lähes ylivoimaista.

Perhekodissa tapahtumat ja ohjelma olivat runsaita ja osittain ennakoimattomakin ja työskentelyaikojen organisointi oli minulle hankalaa. Usein

etukäteen sovitut ajat eivät käyneet muuhun ohjelmaan ja niitä täytyi siirtää. Myös tilaongelmaan törmäsimme muutaman kerran, jolloin työskentelytila olikin varattu johonkin muuhun käyttöön. Tällöin joko siirsimme aikaa tai vaihdoimme toiseen paikkaan, joka saattoi olla hyvin rauhaton. Koska toiminnan tarkoitus oli olla nuoria tukevaa ja siihen osallistuminen vapaaehtoista, olisi ollut tarkoituksen vastaista pakottaa toimintaa tapahtumaan väkisin. Opettelimme ajan hallintaa sekä muuttuvissa tilanteissa toimimista puolin ja toisin.

6.1 Taru

Tarun kanssa työskentely lähti käyntiin hitaasti. Suhteen ja kommunikoidun vuorovaikutuksen luominen veivät kauan aikaa. Taru ei osannut sanoa mitään asiaa, jossa tarvitsisi tukea. Hän kertoi myös, että ei ollut erityisen kiinnostunut mistään taidelähtöisestä tekemisestä. Tavoitteiden asettaminen työskentelylle ja työskentelyyn sitouttaminen olivat haastavia. Tutustumisen ja työskentelyn myötä vuorovaikutus parani ja tuentarpeet muotoutuivat. Keskustelut perhekodin työntekijöiden kanssa ja työskentelyn alku osoittivat, että Tarun kohdalla tuen tarve liittyi aktiivisuuden ja osallisuuden lisäämiseen omaan elämään.

Aloitimme työskentelyn musiikin avulla. Kuuntelimme Tarun kiinnostuksen mukaista metallimusiikkia ja keskustelimme siitä. Seuraavalla kerralla kuuntelimme minun valitsemaani musiikkia ja keskustelimme sen herättämistä ajatuksista. Pyysin Tarua kertomaan elämästään ja muistelemaan siihen kuuluneita musiikkikappaleita. Jatkoimme seuraavilla kerroilla elämäkerrallista työskentelyä korttien ja sanojen avulla. Keskustelimme Tarun elämään liittyvistä menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus teemoista ja niiden tunnelmista.

Työskentely osoitti, että Tarun kanssa tehtävä projekti ja teos tuli olla hyvin konkreettinen ja se toteutettiin käsityön avulla. Ehdotin Tarulle eri käsillä tekemisen mahdollisuuksia esimerkkien ja erilaisten materiaalien avulla. Perhekodin varastoista löytyi esimerkiksi maaleja, koristeita, puuhelmiä, lampunvarjostimia ja -kehikoita, kehyksiä, palloja, kankaita, vanereita, kaakelilaattoja ja peilejä, joiden käyttämistä muun muassa tarjosin. Kiinnostuminen oli melko vähäistä. Taru kuitenkin valitsi vanhan kolmeaukkoisen ikkunankehiksen ja ideoi, että maalaa sen mustaksi ja kaikkiin kehyksen aukkoihin kiinnitetään peili. Hän hyväksyi ehdotukseni peilien kuvioinnista teemoilla menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Kuviointitekniikoiksi Taru valitsi mosaiikin, eli kaakelin palasten liimaamisen, ja maalaamisen.

Käsityön teko alkoi triptyykin kehyksen maalaamisella mustaksi. Menneisyys-peilin Taru kuvioi mustilla kaakelinpalasilla, jotka hän ensin murskasi vasaralla. Tulevaisuus-peilin Taru kuvioi valkoisilla laatasta vasaroimillaan kaakelinpalasilla. Nykyisyys-peiliin Taru maalasi punaisella maalilla. Eri teemoja työstettiin eri kerroilla. Lopuksi peilit kiinnitettiin kehykseen.

Työskentelyn etenemisen varmistamiseksi tuli valinnanmahdollisuuksia, vaihtoehtoja ja ehdotuksia olla runsaasti tarjolla. Taru teki valinnat sekä löysi teemoihin värit ja sisällöt antamieni vaihtoehtojen ja kysymysten avulla. Valinnanmahdollisuuksien suunnittelu oli tärkeää, mutta etukäteen ei voinut tietää, mihin ne johtivat. Työskentely eteni näin Tarun mukaan. Selkeät kysymykset ja tehtävänannot sekä konkreettiset tehtävät yhteisissä tapaamisissa toimivat. Taru teki kaikki yksittäiset tehtävät, joita hänelle ehdotin, ja keskittyi työskentelyyn. Heti kun tehtävä oli valmis, hänen mielenkiintonsa hävisi. Tarun kanssa käsityöprojektin avulla tuotiin näkyville asioita, joista keskusteltiin. Keskustelu ja käsityö tukivat toinen toisiinsa ja työskentely eteni.

Projektiin tarvittiin rinnalla kulkija. Tarua ja työskentelyä oli ohjattava ja tuettava koko ajan, aivan kuin olisi itse tehnyt teosta. Innostaminen oma-toimiseen tai -aloitteiseen työskentelyyn ei onnistunut. Ensimmäisillä kerroilla sovimme, että Taru toisi seuraavalle kerralle jonkun mieleisensä kuvan tai tulevaisuuttaan kuvaavan musiikkikappaleen, mutta tämä ei toteutunut. Työskentelyn edessä kävi ilmi, että Tarulla on toiveita ja ajatuksia muun muassa tulevaisuutensa suhteen, joita hän osaa myös tunnistaa ja sanallistaa. Tavoitteet ja suunnitelmat jäävät helposti puheen tasolle ja käytännössä toteutumatta. Haasteena on vastuun kantaminen itsestä ja omasta toiminnasta.

Taru oli sulkeutunut koko työskentelyn ajan. Tapaamisen alussa kaikki yleensä harmitti häntä, mutta hän ei halunnut tarkemmin puhua asiasta. Tarua kiinnostavia aiheita oli vaikea löytää. Innostamisen haaste oli mielenkiinnon herättäminen omaan elämään liittyvään projektiin sekä omaan ilmaisuun taiteen keinoin. Innostamisessa oli tavoitteena myös se, että Taru saisi onnistumisen ja osaamisen kokemuksia sekä myönteisen suhtautumisen tekemiseen. Työskentelyn myötä Tarun suhtautuminen muuttui avoimemmaksi ja tekemiseen keskittyneemmäksi. Maalatessaan hän heittäytyi rohkeisiin kokeiluihin. Räväkkään maalaamiseen saattoi vaikuttaa myös rauhaton paikka, jossa oli vaikea keskittyä, eikä ronski jälki lopulta miellyttänyt häntä. Taru suhtautui lopputulokseen kuitenkin huumorilla. Projektin ja tutustumisen myötä myös minun oli helpompi olla avoin ja läsnä oleva nuoren mielialoista huolimatta.

6.2 Elisa

Elisan kanssa yhteys ja kiinnostus taidelähtöiseen työskentelyyn syntyivät nopeasti. Hän ehdotti minulle spontaanisti heti ensimmäisillä kohtaamisillamme yhteistä pianon soittamista ja laulamista, minkä toteutimmekin. Elisa kertoi esiintymispelostaan, jota halusi työstää, ja kiinnostuksen kohteistaan, joita olivat erityisesti pianon soittaminen. Nimesimme työskentelyn tavoitteiksi rohkeuden, itsevarmuuden ja rentouden lisäämisen itseilmaisuun liittyen. Käytettäviksi menetelmiksi valikoituivat pianon soitto, laulu ja äänen käyttö sekä keho- ja liikemenetelmät, joihin kuului muun muassa luovaa tanssia, rentoutumista ja kehonhuoltoa. Soittamisen, laulamisen ja liikkeen avulla harjoitettiin itseilmaisua. Lisäksi keho- ja liike-

menetelmien tavoitteena oli kehon kuuntelun ja kehotietoisuuden lisäämisen kautta vahvempi kehoyhteys ja läsnäolo kehossa sekä kehon rentoutuminen ja jännitysten avaaminen. Menetelmiä käytettiin tilanteen ja tarpeen mukaan.

Pianon soiton osalta harjoittelimme vapaata säestystä, johon kuului soinnutusta, soitujen ja melodian yhtäaikaista soittamista sekä tahtien ja ryhmien laskemista. Soitimme ja lauloimme Elisän valitsemia kappaleita. Pianon soitto oli Elisalle aina mieluisaa ja sitä hän teki vapaa-ajallaankin. Lauluun osallistuminen vaihteli. Ensimmäisellä tapaamiskerrallamme Elisa lauloi rohkeasti heittäytyneenä, mutta myöhemmin, varsinaisen työskentelyn alettua, hän ei halunnut laulaa. Hän kertoi laulukammostaan, jonka takana oli julkinen nolatuksi tulemisen kokemus. häntä. Pari kertaa hän uskalsi heittäytyä ja laulaa rohkeasti ilman kontrollointia, mikä oli tavoitteena. Laulaminen meni hieman myös minun mukavuusalueeni yli ja se vaati itseltänikin heittäytymistä.

Laulukammon vuoksi lähdimme kehollisiin ääni- ja rentoutusharjoituksiin, joihin liittyi vahvasti myös hengitys. Kehollisessa työskentelyssä rauhoittumista ja kehon rentoutumista tehostettiin kosketuksen käytöllä. Liian pitkä aika omaan keholliseen työskentelyyn ilman kosketusta väsytti keskittymisen. Rentouttavat harjoitukset rentouttivat Elisaa. Hän kertoi nauttineensa keho- ja liikemenetelmiin liittyvästä työskentelystä, vaikka ei ymmärtänyt harjoituksia yhtä hyvin, kuin soittamista. Tällöin hän näytti omia tanssiliikkeitä, kuten kärrynpyöriä ja piruetteja. Keho- ja liiketyöskentelyyn yhdistetty mielikuvatyöskentely oli Elisalle liian absurdi.

Elisan osallistuminen oli koko työskentelyn ajan kiinnostunutta ja keskittyntä ja keskustelu oli avointa. Projektin alussa tunnelma oli hyvin innostunut ja ideoita oli paljon. Ajan kuluessa Elisän mieliala ja innostus työskentelyn aloittamiseen vaihtelivat. Näihin vaikuttivat esimerkiksi ympärillä olevat kaverit. Kuitenkin aina työskennellessämme Elisa oli innostunut. Liian pitkä tuokio väsytti Elisaa. Elisa koki työskentelyn aloittamisen stressaavampana, jos hänellä oli paljon muutakin ohjelmaa ja tehtäviä. Yleensä Elisa lähti toimintaan hyväntuulisena ja avoimena. Nauroimme paljon. Koin innostamisen melko helpoksi. Työskentelystä ei syntynyt mitään näkyvää tuotosta, mutta viimeistä kertaa juhlistimme laulamalla SingStarilla useita lauluja.

7 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tulokset esitetään innostamisen ja itsensä toteuttamisen näkökulmista. Taidelähtöiseen toimintaan innostamiseen liittyvät tulokset koostuvat ohjaajan toiminnasta ja innostavan toiminnan piirteistä. Itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa sisältää itsensä toteuttamista tukevat tekijät ja itsensä kehittämisen.

7.1 Taidelähtöiseen toimintaan innostaminen

Karppisen mukaan innostajan tehtävänä on saattaa yksilöt oman toimintansa herraksi ja tehdä itsensä tarpeettomaksi. Yksilön olisi tarkoitus tuoda itseään spontaanisti esiin, nähdä innoituksen lähteitä ympärillään ja lopulta tarttua oma-aloitteisesti aktiiviseen toimintaan. Tämä on tärkeää itsetunnon ja kasvun kannalta. (Karppinen 2008, 103.)

Tutkimuksessa korostui yksilöllisyyden vaikutus innostamiseen. Innostamisessa on otettava huomioon yksilön persoona ja lähtökohdat innostuksen, aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden suhteen. Toinen nuorista oli luontaisesti jo valmiiksi kiinnostunut ja innostunut taidelähtöisestä toiminnasta. Kiinnostus kohdistui etupäässä musiikin ja tanssin piiriin, joiden tekemisestä ei jää konkreettista jälkeä. Toinen nuorista ei kokenut taidelähtöistä toimintaa samalla lailla omakseen. Hänelle sopi paremmin konkreettisen teoksen käsillä tekeminen. Ohjaamisessa oli kummankin nuoren kohdalla haasteensa. Nuorten erilaiset suhteet taiteeseen ja sen tekemiseen olivat sekä haaste että rikkaus tutkimuksessa.

Toinen nuorista ilmaisi vahvasti omatoimisuutta projektiin liittyen niin yhteisen työskentelyn aikana kuin omalla ajallaankin. Toiminta oli lähellä itseohjautuvuutta, jonka määritellään olevan yksilön kyky ohjata eli suunnitella, toteuttaa ja arvioida omaa toimintaa ja oppimista (Punkanen 2010, 108). Tämän nuoren kanssa haasteena oli monipuolisen kokonaisuuden hallinta. Suunnittelussa tuli miettiä, että käytettävät menetelmät tukivat toisiaan. Ohjaustilanteissa nuori tarvitsi etupäässä rohkaisua, läsnäoloa ja kontrollista vapaata tilaa.

Toisen nuoren kanssa mielenkiinnon vähäisyys toimintaa kohtaan vaikeutti innostamista ja projektiin sitouttamista. Hänen kohdalla tarvittiin vahvempaa otetta rakennettaessa vuorovaikutusta ja yhteyttä sekä projektiin sitoutumista. Ohjaajana oli tärkeää pysyä innostuneena ja vakuuttuneena, vaikka nuori ei ollut heti innostunut toiminnasta. Nuorella ei ollut oma-aloitteisuutta eikä omatoimisuuteen innostaminen onnistunut. Työskentelyprojekti kuitenkin herätteli aktiivisuutta sekä toimijuutta ja sen toteuttaminen alusta loppuun oli onnistuminen jo itsessään.

7.1.1 Ohjaajan toiminta

Työskentelyprosessille avautumiseen ja uuteen astumiseen nuori tarvitsee rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta. Ohjaajan tärkeänä ja haastavana tehtävänä on luottamuksen ja vuorovaikutuksen rakentaminen. (Känkänen 2013, 51.) Dialogisuus oli merkittävä tekijä työskentelyn rakentamisessa. Esimerkiksi Elisalle oli tärkeää, että hänet otettiin todesta ja että asioista keskusteltiin ja pohdittiin yhdessä eikä sanottu vain ”kyllä se siitä”.

Projektin ja ajan kuluessa aito vuorovaikutus ja luottamus sekä toiminnan suunnitelmat ja tavoitteet syventyivät kummankin nuoren kohdalla. Näin myös innostus ja työskentelyyn sitoutuminen kehittyivät prosessin myötä. Innostaminen syntyi prosessissa.

Nuoren mukavuusalueen yli innostaminen ja toimintaan rohkaiseminen olivat haasteellista. Elisaa jännitti laulaminen myös yhdessä, mutta se ei ollut hänen mukaansa epämiellyttävää. Elisaa tukivat mallin näyttäminen ja mukana tekeminen soittamisessa, laulamissa ja äänen käytössä sekä keho- ja liiketyöskentelyssä. Esimerkki ja mukana tekeminen ovatkin tärkeitä innostamisen tapoja. Myös ohjatessa laulaminen vaati heittäytymistä. Mestarillista taitoa se sen sijaan ei vaatinut, vaan laulussa jopa auttoi ja vähensi nuoren suorituspainetta se, että oli niin sanotusti samalla viivalla nuoren kanssa.

Oma-aloitteisemman nuoren kanssa ohjaamisen ja nuoren omatoimisten aloitteiden seuraamisen suhde haki tasapainoa. Annettaessa tilaa esimerkiksi nuoren soittohalulle jäi pois osa suunnitellusta tekemisestä, joka olisi voinut olla kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaista. Toisaalta tilan antaminen nuoren innostukselle ja oma-aloitteisuudelle oli erittäin tärkeää. Kuuntelu ja aloitteiden seuraaminen oli tärkeä innostamisen lähde.

Eräällä kerralla luopuminen valmiiksi tärkeäksi suunnitellusta loppuharjoituksesta olisi ollut tarpeen, koska se vain väsytti nuorta. Prosessin etenemistä edistävä ohjaaminen on tärkeää, mutta toiminnan tulee olla silti lähtöisin nuoresta tukien hänen osallisuuttaan. Karppinen (2008, 102) toteaa, että ohjaajan olisi hyvä osata lähteä mukaan nuorten alkuun sysäämiin prosesseihin. Ohjaajalla on kuitenkin aina vastuu ja hänellä pitää olla langat käsissä, vaikka toiminta olisikin nuorilähtöistä.

7.1.2 Innostavan toiminnan piirteitä

Taidelähtöisestä työskentelystä luontaisemmin kiinnostuneen nuoren kohdalla monipuolisuus oli tärkeä innostamisen lähde taidelähtöisessä työskentelyssä. Eri menetelmät tukivat toisiaan. Pianon soitto tuki laulamista ja laulaminen pianon soittoa. Keho- ja liiketyöskentely tuki ääni-ilmaisua ja päinvastoin. Toiminnan monipuolisuus ilmeni myös sen tuttuus-uutuusvaihtelussa. Toiminnassa oli mukana nuorille tuttua, helposti lähestyttävää ja jo valmiiksi mieluisaa toimintaa, johon oli helppo tarttua. Toiminta sisälsi myös uutta ja oudompaa sekä mukavuusalueen ylittävää toimintaa.

Mukavuusalueen ylittävän toiminnan ohjaamisessa tuli olla erityisen sensitiivinen. Uuden kokeileminen tuotti uusia kokemuksia ja elämyksiä.

Toiminnan tuttuus ja helposti lähestyttävyyden madalsivat kynnyksiä tekemiseen. Haasteelliselta tuntuneesta tehtävästä suoriutumisessa auttoi yhdessä tekeminen. Työskentelyssä toimivat parhaiten mahdollisimman rajatut ja loogiset tehtävät sekä selkeät ja melko yksinkertaiset ehdotukset ja ohjeet. Liian maalaileviin tai absurdeihin tehtäviin nuoret eivät osanneet tarttua. Nuorelle ei myöskään tullut antaa liian paljon aikaa omaan tekemiseen tai tutkimiseen, tai hän saattoi tuskastua ja väsyä. Innostamista auttoi sekä tehtävien rajaaminen että niiden suhteuttaminen taitotasoon.

Työskentely sujui hyvin ja eteni nuoren ehdoilla silloin, kun nuori sai valita, mikä häntä kiinnosti. Valinnanmahdollisuudet, valinta, tekeminen, tekemisen päättymisen ja taas uusi valinnanmahdollisuus toimivat merkittävänä vuoropuhelun rakentajana erityisesti Tarun kanssa. Eteneminen tapahtui askel kerrallaan nuoren viestejä havainnoiden ja valinnanmahdollisuudet tukivat merkittävästi innostamista. Ohjaajana tuli osata ehdottaa monenlaista ja tarttua nuoressa kiinnostusta herättäviin asioihin. Valinnanmahdollisuuksien tarjoaminen on prosessissa mukana oloa tutkivalla mielellä aivan kuin itse tekisi teosta. Känkäsen (2013, 49) mukaan ohjaajan tulee olla valppaana toiminnan suhteen valitsemaan nopeastikin uusia toimintatapoja työskentelyn etenemiseksi.

Innostamisella pyritään yleensä aktiiviseen toimijuuteen ja vuorovaikutukseen, ulospäinsuuntautuvaan luovaan ilmaisuun. Osa harjoituksista oli sisäänpäin suuntaavia, kuten musiikin kuuntelu ja keho- ja liiketyöskentelyyn kuten rentoutumiseen liittyvät harjoitukset. Nämä ohjasivat ulospäin suuntautuvan toimijuuden sijasta kuunteluun, sisäiseen aktiivisuuteen ja vastaanottamiseen. Sisäänpäin suuntautuminen on yhtä lailla tärkeää ja esimerkiksi rentoutuminen auttaa stressinhallinnassa. Sisäänpäin suuntautuminen tuki keskittymistä ja loi myös tilaa vuorovaikutukselle. Innostaminen aktiiviseen toimintaan ja ilmaisuun voi sen sijaan tukea esimerkiksi nuoren omatoimisuuden lisääntymistä. Vastakkaiset toiminnan suunnat täydentävät toisiaan ja tuovat tasapainoa. Ulos- ja sisäänpäin suuntautuvan toiminnan tasapaino tukee toiminnan innostavuutta.

Taidelähtöinen työskentelyprojekti vaatii aikaa ja innostavaan työskentelyyn liittyy myös ajan hallinta. Loppuhaastattelussa kysymykseen: mitä projektissa mukana olo ja työn valmiiksi saaminen vaativat, Taru vastasi, että ”aikaa”. Sitoutuminen työhön oli hänen mielestään silti ”ok”. Teinin elämässä on paljon erilaista ohjelmaa ja nuoret tarvitsevat myös omaa vapaa-aikaa. Työskentelykerroille tulisi olla etukäteen selkeästi sovittu aika, ettei työskentelyn kyseenalaistamiseen menisi voimia puolin ja toisin. Toteutuminen ei kuitenkaan ole aina mahdollista odottamattomien tapahtumien vuoksi. Ihanteellista olisi, jos osallistuminen nuorta varten järjestettyyn toimintaan olisi kiireetöntä, vapaaehtoista ja innostunutta. Nuoren toimintaan haastamistakaan ei pidä pelätä.

7.2 Itsensä toteuttaminen taidelähtöisessä toiminnassa

Toiminnan avulla luotiin aika ja tila, joka oli nuorta varten. Elisa luonnehti projektiin osallistumisen ”mukavaksi, kivaksi, hauskaksi ja hassuksi”. Hän koki oppineensa työskentelyprosessissa uusia taitoja ja saaneensa uusia kokemuksia. Hän kertoi myös olonsa parantuneen. Elisa olisi halunnut toiminnan jatkuvan. ”Harmi että lähdet.” Toimintaa olisikin ollut hyvä jatkaa.

Loppuhaastattelun perusteella Elisa piti eniten pianon soittamisesta, koska oppi soittamaan pianoa paremmin, sekä keho- ja liikemenetelmiin liittyvästä toiminnasta, koska ”paikat eivät ole kipeät”. Elisa kertoi keho- ja liikemenetelmiin liittyvän toiminnan olleen ”jännää, hauskaa, mukavaa ja uusi kokemus”. Hänen mukaansa rentouttavat harjoitukset ”rentouttivat ja tuli väsymyksen tunne”. Uudet asiat, laulu sekä keho- ja liikemenetelmät, jännittivät Elisaa. Hänen mielestään kehollisen rentoutumisen jälkeen oli helppo tehdä ääntä. Elisa myös koki, että äänen teko vatsaan keskittyen auttoi äänen tekemisessä: ”Ääni löytyy paremmin mahasta, kun menee mahaan, se kuulostaa paremmalta”. Itsensä toteuttamiseen taidelähtöisen toiminnan avulla liittyy mielekäs tekeminen, uuden oppiminen ja uusien kokemusten karttuminen esimerkiksi hyvinvoinnista.

Taru kertoi työskentelyn olleen: ”ok, kivaa kai”. Hän ei osannut sanoittaa taidelähtöisen toiminnan merkitystä tai sitä, saavutettiinkö työskentelyllä jotain uutta. Tarun mielestä esimerkiksi korttien käyttö sopi hyvin työskentelyyn. Tarun kohdalla oli tarpeellista konkreettinen ja materiaalisen käyttöön keskittyvä työskentely, josta muodostui esineellinen teos. Työskentelyn aikana hän myös reflektoi elämäänsä. Toimintaan liittyvä konkreettinen teos voi selkeyttää itsensä toteuttamiseen tähtäämistä.

Taru puhui loppuhaastattelussa etupäässä teoksesta, ei niinkään prosessista. Hän kertoi olevansa tyytyväinen teokseensa. Hän piti työssä kehyksistä, tumman värisestä peilistä ja kivan muotoisista keramiikkapaloista. Taru totesi, että ei osaa maalata, mutta ei osannut sanoa mistä asiasta ei teoksessa tykkää. Taru ei halunnut näyttää teostaan kenellekään perhekodissa, vaan halusi viedä sen kotiin. ”Tää on mun työ”. Hän kuitenkin suostui teoksen näyttämiseen perhekodin vanhemmille. Työskentelyn teoksineen olikin tarkoitus olla nuorta itseään varten. Kumpikaan nuorista ei halunnut loppuesitystä, joka ei mielestäni ollut välttämätön, koska taidelähtöisen työskentelyn ei tarvitse olla esittävää.

7.2.1 Itsensä toteuttamista tukevia tekijöitä

Itsensä toteuttamista tukevissa tekijöissä on taidelähtöiseen toimintaan innostamisen kanssa samankaltaisina tekijöitä. Itsensä toteuttamista tukevat mukavuusalueen ylittäminen, tekemisen sopiva haasteellisuus mutta samalla vastaavuus taitotasoon, sekä keskittyminen ja tekemiseen syventyminen.

Taidelähtöisellä työskentelyllä voidaan harjoitella mukavuusalueen yli menemistä ja uuteen tutustumista. Elisa toteutti itseään laulamalla, vaikka se jännitti häntä. Pari kertaa hän uskalsi heittäytyä ja laulaa rohkeasti ilman kontrollointia, mikä oli tavoitteena. Elisa myös koki kehollisesti uutta ja kokemukset sekä tuottivat uusia elämyksiä että vahvistivat. Tarun kanssa koko työskentely oli hänen epämukavuusalueelleen menemistä. Vahvimmin mukavuusalue ylitettiin nykyisyys-peiliä maalatessa. Tämä johti siihen, että Taru irrotteli maalatessa ja nauroi. Ilmaisua syntyi siis eniten silloin, kun nuoret rennosti niin sanotusti antoivat vaan mennä.

Epämukavuusalueen ylitys tuotti lopulta myös hauskuutta, joka voi toimia tärkeänä vapauttavana tekijänä. Ilman tavoitteellisuutta hetken irrottelu voi kuitenkin hämmentää. Savan (2007, 29) mukaan yksilöllinen luova leikitely voi näyttäytyä hetkellisenä viihteenä ja hauskuutena, josta kuitenkin tulee tyhjänpäiväistä, jos sitä ei sido laajempiin merkityksiin ja tavoitteisiin. Vain tavoitteellinen taidelähtöinen työskentely on perusteltua sosiaalialan työssä.

Spontaani ilon ja riemun tunne liittyy myös niin sanottuun virtauksen tilaan (flow), jossa ihminen unohtaa itsensä ja tietoisuus sulautuu tekoihin. Virtauksen tila edellyttää voimakasta keskittymistä. (Paasivaara ym. 2008, 67.) Itsensä toteuttaminen olisi varmasti ilmeisintä flow-tilassa ihmisen sulautuessa toimintaan.

Tämän opinnäytetyön taidelähtöisessä työskentelyssä ilmennyttä irrottelua ei kuitenkaan voi kutsua aivan virtauksen tilaksi. Edellä kuvatuissa nuorten irrotteluhetkissä ei ollut mukana keskittyneisyyttä samalla tavalla kuin nuorille tutummassa tai vähemmän jännittävässä toiminnassa. Elisan kohdalla keskittyneisyyttä ilmeni eniten pianon soitossa, joka oli hänelle ennestään tuttua ja uuden asian opettelu oli sopivan haasteellista. Tarun kanssa keskittyneisyys oli syvintä keramiikkapalojen liimauksessa peiliin, mikä vastasi hyvin hänen taitotasoaan. Tehtävä oli tarpeeksi helppo, mutta riittävän mielenkiintoinen. Keskittyneisyys saavutettiin parhaiten sopivan haasteellisissa ja tutuissa tehtävissä.

7.2.2 Itsensä kehittäminen

Maslowin (1987, 22) itsensä toteuttamistarpeeseen liittyvän teorian mukaan ihmisellä on tarve voittaa itselleen merkitykselliseksi kokemiaan haasteita, oppia ja kehittyä ihmisenä. Näin itsensä toteuttamiseen liittyy aina itsensä kehittäminen. Savan (2007, 38) mukaan itsensä toteuttamisessa näkyy luovuus. Taidelähtöinen toiminta on siis hyvä keino itsensä ja persoonallisten kykyjensä kehittämiseen.

Tarkastellessaan teostaan Tarulle oli selvää, että nykyisyyttä kuvaa hyvin sumuisuus ja pinkki väri, ja tulevaisuutta valoisuus. Työskentelyssä oli vahvasti mukana oman elämän reflektointi kummankin nuoren kohdalla. Taidetoiminnan sanotaankin luovan reflektiivisen tilan ja poikkeaman arjen rutiineihin (Känkänen 2013, 82).

Toiminnalla aikaansaadussa reflektiivisessä tilassa nuoren elämän ja persoonallisuuden käsittely oli luontaista. Asioihin sai selkeyttä, ongelmiin vastauksia ja toimintatapoihin parempia malleja. Reflektiivisyys on edellytys itsensä kehittämiseksi. Nuoret olivat tottuneet refleктоimaan elämäänsä ja osasivat sanallistaa esimerkiksi haasteitaan ja toiveitaan jo ennen työskentelyä, eli monet asiat olivat nuorilla tiedossa jo ennen työskentelyä. Taidelähtöisen toiminnan avulla siis tehtiin näkyväksi sellaista, mikä tiedettiin jo, mutta myös selkeytettiin ja ratkaistiin asioita.

Itsensä haastaminen oli kummankin nuoren mielestä tärkeää ongelmien voittamiseksi. Elisa pohti, että voittaakseen esiintymisjännityksensä, hänen tulisi tarjoutua koulussa vapaaehtoisesti lukemaan ääneen: ”Mun pitäisi vaan hengittää, viitata ja sanoa, että haluan lukea.” Taru kertoi, että hänen tulisi tehdä töitä tulevaisuutensa eteen, etenkin koulun, jotta mahdollisuudet esimerkiksi toiveammattiin opiskelemiseksi paranisivat. Tarun kanssa seuraavan työskentelykerran ja omatoimisen tekemisen ideointi oli lupaavaa, mutta konkreettista omatoimisuutta ei tapahtunut. Tavoitteidensa eteen tarvitsee tehdä työtä ja itsensä kehittäminen vaatii itsensä haastamista. Itsensä haastamista ja konkreettista toimintaa opeteltiin taidelähtöisellä työskentelyllä.

Taidelähtöisen toiminta voi tarjota itsensä toteuttamiseen helpommin lähestyttäviä mahdollisuuksia kuin normaali arkielämä. Etenkin itsensä kehittäminen vaatii tahtoa toimia nykyhetkessä ja aktiivista ponnistelua tavoitteiden eteen. Menneisyydenkään kokemuksia väheksymättä menneen reflektointi syineen ja seurauksineen sekä tulevaisuuden visiointi voi olla helpompaa kuin nykyhetken selkeä ymmärtäminen sekä vastuullinen ja kehittävä toiminta. Kuitenkin asioihin vaikuttaminen ja niiden muuttaminen tapahtuvat nykyhetken aktiivisen toiminnan kautta. Itsensä kehittäminen vaatii vastuunottoa omasta toimijuudesta. Taidelähtöisen toiminnan avulla voidaan kokemuksellisesti harjoitella tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävää toimintaa sekä tukea aktiivista toimijuutta ja muutosta parempaan. Nämä ovat alkua vastuulliseen toimijuuteen sekä itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen myös arjessa.

Karppisen (2008, 102) mukaan taidelähtöisellä työskentelyllä voidaan opetella uskallusta kokeilla erilaisia mahdollisuuksia. Näin taidelähtöiseen työskentelyyn innostamisella voidaan vahvistaa yksilön taitoja ja kestävyyttä kohdata myöhemminkin erilaisia eteen tulevia haasteita sekä löytää niihin uusia luovia ratkaisuja. Känkänen (2013, 113) mainitsee taiteen liikkeelle panevan voiman.

Jää nähtäväksi, oliko tämän tutkimuksen taidelähtöisen työskentelyn kokemus nuorelle niin merkityksellinen, että hän haluaa muuttaa ja kehittää itseään ja toimintaansa myös käytännössä omassa elämässään. Lyhyehkön projektin myötä ei välttämättä vielä synny pysyviä muutoksia, mutta pienikin kosketus uuteen voi olla merkityksellinen. Taidelähtöinen toiminta voi olla alku itsensä kehittämiseen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tekeminen todisti sosiaalialan työssä tärkeät periaatteet, kuten asiakkaan avoimen kohtaamisen, luottamuksellisen vuorovaikutuksen rakentamisen sekä yksilöllisen ohjaamisen ja rinnalla kulkemisen työskentelyn aikana. Työskentelyn perusta rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Taidelähtöisen toiminnan ohjaustilanteessa läsnäolo ja kannustaminen ovat tärkeitä. Ohjaaja on vastuussa suunnitelmien laadinnasta ja toiminnasta sekä työskentelyn raameista ja prosessin hallinnoinnista.

Taidelähtöiset menetelmät auttavat innostamisessa sekä itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen tähtäävässä työskentelyssä. Taidelähtöisiä menetelmiä ei tule käyttää menetelmien itsensä vuoksi, vaan toiminnan tulee olla tavoitteellista ja selkeiden suunnitelmien palvelulla tavoitteiden saavuttamista. Mielestäni luovia ja taidelähtöisiä menetelmiä kannattaisi nuorten kohdalla hyödyntää, ei vain taidon opetteluun vaan ennen kaikkea välineenä itsetuntemuksen sekä psyykkisten ja sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. Taidelähtöisillä menetelmillä on rajaton potentiaali, ja ne ovat hyvä innostamisen lähde, koska luovuuteen ja taiteisiin kuuluvat muun muassa aistisuus, elämyksellisyys, elävöittävyys ja ilo. Taide koskettaa ihmisen sisäisyyttä ja näin työskentely kokemuksellisesti oman itsen kanssa on luontaista.

Taidelähtöisen toiminnan ohjaajan tulee uskoa toimintaan ja käyttämäänsä menetelmään. Ohjaajan tulee myös sietää epävarmuutta ja luottaa prosessiin, koska innostaminen syntyy prosessissa. Eri taidelähtöisten menetelmien osaaminen ja laaja tuntemus ovat ohjaajalla tärkeitä prosessin ja innostamisen edistämiseksi. Innostamiselle hedelmällisiä lähtökohtia ovat lisäksi ohjaajan taiteelliset kokemukset ja oma innostus (Karppinen 2008, 102). Tämä tutkimus osoitti, että ohjaajan esimerkki ja mukana tekeminen sekä nuoren kuuntelu ja aloitteiden seuraaminen tukevat innostamista taidelähtöiseen työskentelyyn.

Taidelähtöiseen toimintaan innostamisessa on otettava huomioon yksilön persoona ja innostuksen lähtötaso. Yksilöllisen innostamisen merkittävä tekijä on valinnanmahdollisuuksien tarjoaminen. Nuorilähtöinen työskentely ilmensi tässä työssä myös sen, että toiselle nuorista sopi konkreettisen visuaalisen teoksen tekeminen, minkä avulla hän työskenteli ja tarkasteli asioita. Taidelähtöinen toiminta voi kuitenkin olla muutakin kuin visuaalista käsillä tekemistä, kuten toisen nuoren kanssa kohdalla toteutettua musiikkia, ääntä ja liikettä.

Innostava toiminta on tarpeeksi helppoa, jolloin tekemisen opettelu ei muodostu kynnykseksi toimintaan. Toiminnan suhteuttaminen nuoren taitotasoon tuo todennäköisemmin onnistumisen kokemuksia pettymysten sijaan. Tulokset totesivat, että toimintaan tarttumisessa auttavat lisäksi tehtävän rajaaminen ja tehtävänannon selkeys. Näiden tekijöiden myötä mahdollistuvat myös keskittyminen ja tekemiseen syventyminen. Toisaalta

menetelmien monipuolinen hyödyntäminen on kannattavaa, koska monitaiteellisuus on parhaimmillaan enemmän kuin osiensa summa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan innostavan toiminnan monipuolisuus ilmenee myös ulos- ja sisäänpäin suuntautuvan toiminnan tasapainona, esimerkiksi sekä aktivoittavana että rentouttavana.

Itsensä toteuttamiseen taidelähtöisen toiminnan avulla liittyvät mielekäs tekeminen, uuden oppiminen ja uusien kokemusten karttuminen esimerkiksi hyvinvoinnista. Tämän tutkimuksen tulosten valossa itsensä toteuttamista edesauttavat mukavuusalueen ylittäminen, tekemisen sopiva haasteellisuus, mutta samalla vastaavuus taitotasoon sekä toimintaan keskittyminen ja syventyminen.

Lisäksi itsensä toteuttamiseen liittyy itsensä kehittäminen. Itsensä kehittäminen vaatii reflektiivisyyttä. Reflektiivisyys kulkee luontevastikin mukana kaikessa tekemisessä, joka on lähellä omaa persoonallisuutta, kuten taidelähtöinen työskentely.

Itsensä toteuttaminen ei näyttäydy kaikkien kohdalla samalla tavalla. Tämän opinnäytetyön taidelähtöisessä työskentelyssä nuoren ollessa innostunut toiminnasta näytti hän toteuttavan itseään, ja nauttivan siitä. Sen sijaan nuoren kiinnostuksen ollessa vähäistä vaikutti nuoren itsensä toteuttaminen vähäisemmältä. Työskentelyn myötä kuitenkin myös vähemmän innostunut nuori osallistui ajoittain aktiivisesti työskentelyyn ja lopulta oli tyytyväinen taideteokseensa.

Itsensä toteuttamisessa ja kehittämisessä itselle tärkeiden asioiden löytäminen on ensisijaista. Ohjaajan tehtävänä on opastaa merkityksellisten asioiden tiedostamisessa, konkretisoimisessa ja ilmaisemisessa. (Karppinen 2008, 101–102.) Toinen nuorista osasi määritellä jo heti projektin alussa työskentelylle tärkeänä pitämänsä tavoitteet. Toiselle nuorista laaditut tavoitteet eivät olleet alun perin lähtöisin hänestä itsestään eikä hän kokenut niitä erityisen merkityksellisiksi, ja näin sitoutuminen työskentelyyn jäi heikommaksi. Innostamisen kautta nuori voi kuitenkin löytää kiinnostavia ja merkityksellisiksi kokemia asioita ja tavoitteita. Työskentelyn myötä myös vähemmän innostunut nuori teki huomiota ja löysi itselleen uusia selkeitä tavoitteita, joita kohden kulkea elämässään. Janhunen (1997, 18) vahvistaa, että työskentelyyn osallistuminen opettaa nuorta asettamaan tavoitteita sekä osoittaa oman panostuksen ja heittäytymisen merkityksen lopputulokseen.

Innostaminen johdattelee merkityksellisten asioiden löytymisen kautta myös vaikutusmahdollisuuksien kokemuksiin, joihin liittyy vastuullisuus. Vastuunotto ja sitoutuminen ovat helpompia mielekkääksi kokemissaan asioissa, mutta tavoitteiden eteen tulee tehdä työtä ja kehittyminen vaatii usein ponnisteluja ja epämukavuusalueelle astumista. Työnteko tai sen aloittaminen ei aina tunnu mukavalta. Tutkimustulokset tässä työssä ilmensivät, että itsensä toteuttamisen ja erityisesti kehittämisen edellytyksiä ovat itsensä haastamisen ja sen myötä vastuunotto omasta toimijuudesta.

Tutkimus osoitti, että myös nuoren haastaminen toimintaan on tärkeää. Epämukavuusalueelle meneminen turvallisissa olosuhteissa voi tuoda myös voimavaroja esiin ja tuottaa palkitsevia elämyksiä ja eteenpäin kantavia onnistumisen kokemuksia. Taidelähtöisellä työskentelyllä voi harjoitella haastamista, konkreettista toimintaa ja tavoitteisiin pyrkimistä. Projekti oli lyhyt suurten muutosten aikaansaamiseksi, mutta nuoret saivat eväitä itselleen tärkeiden asioiden tavoittelemiseen. Taidelähtöisen työskentelyn arvo voi näyttäytyä vasta myöhemmin.

Nuoren innostaminen on erittäin tärkeää uuden ja paremman edistämiseksi sekä hyvinvoinnin kasvattamiseksi. Innostaminen voi kuitenkin olla haastavaa. Esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla mielenkiinnon kohteet voivat olla hyvin vähäisiä. Lisäksi nuorten kehitysvaiheeseen kuuluu itsenäistyminen moninaisine myllerryksineen, joiden vuoksi innostuneisuutta ei lähtökohtaisesti aina löydy. Innostaminen itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen lienee erityisen haasteellista, mutta sitäkin tärkeämpää, monen lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren kohdalla. Innostamiseen liittyvän toiminnan kautta nuori voi saada elämästään ja merkitykselliseksi kokemistaan asioista kiinni. Yksilötyöskentelyssä on etuna muun muassa se, että työskentelyllä luotava tila on vain nuorta varten, mikä mahdollistaa esimerkiksi dialogisuuden ja yksilöllisen tukemisen.

Lähes kaikkiin tämän opinnäytetyön teoreettisiin teemoihin ja innostamisen tuloksiin liittyy muutosprosessi. Muutos on tavoitteena niin luovuudessa, taidelähtöisessä toiminnassa, sosiokulttuurisessa innostamisessa kuin itsensä kehittämisessäkin. Muutos on elämän edellytys ja muutoksen ohjaaminen ja hallinnointi tärkeä edellytyksen ehto. Muutokseen ja kehittymiseen innostaminen taas on taitojen taito. Sosiokulttuurisen innostamisen teoria määrittelee, että innostaminen alkaa olemassa olevaan tilanteeseen liittyvästä tietoisuuden herättämisestä, joka itsessään innostaa, käynnistää työskentelyn ja kantaa kohti muutosta (Kurki 2000, 19–20). Luotamusta prosessiin tarvitaan.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä työskentelyssä nuorten kohdalla ilmeni irrottelua ja keskittymistä, vastakkaisia työskentelylaatuja. Pitkäaikaisempi yksilötyöskentely todennäköisesti edesauttaisi flow-tilan löytymistä, jos sitä tavoiteltaisiin. Olisikin mielenkiintoista tutkia mahdollisuuksia tukea flow-tilan saavuttamista ja sen tuomien kokemusten vaikutuksia itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen. Pöllänen (2013, 67) lainaa Pikkaraista ja esittää, että flow voi toteutua myös arkisissa tilanteissa, kun ihminen toiminnan kautta tutkii rajojaan, kehittää taitojaan sekä löytää taipumuksiaan vastaavaa toimintaa.

9 POHDINTA

Tämä tutkimus oli työläs ja haasteellinen, koska toimintatutkimuksen mukaisesti mukana oli toiminnan suunnittelu ja ohjaus. Teoreettisesti tutkimukseen liittyi monia laajoja aiheita lastensuojelusta innostamiseen ja itsensä toteuttamisesta luovuuteen ja taidelähtöisiin menetelmiin sekä niiden moniin muotoihin. Itsensä toteuttaminen ja taidelähtöinen toiminta - käsitteiden tyhjentävän määrittämisen haasteellisuus vaikutti tutkimusprosessin eri vaiheisiin. Pidän itsensä toteuttamista vaikeasti ymmärrettävänä käsitteenä, mutta kiinnostavana ja tärkeänä inhimillisenä tarpeena, ja sen tutkimista mielenkiintoisena. Sen tärkeyden ymmärtäminen olisi arvokasta esimerkiksi juuri nuorten kanssa työskennellessä.

Taidelähtöisten menetelmien ohjaaminen vaatii runsaasti järjestelyä ja kokonaisuuden hallinnointia. Toiminnan rakentaminen ja ohjaaminen nuorilähtöisesti ja niin innostavaksi, että nuori osallistuisi toimintaan vapaaehtoisena sitoutuneesti, oli tässä työssä sekä haaste että toiminnan edellytys. Nuorilähtöiseen toimintaan liittyi monipuolisuus ja monien valinnanmahdollisuuksien tarjoaminen, mikä oli ohjaajalle työlästä.

Työskentelyprosessin tai edes työskentelykerran suunnitelmaa ei voinut lyödä lukkoon etukäteen. Työskentelykokonaisuutta hahmottelivat joustavat raamit ja työskentelyn prosessiluonne haastoi antautumaan prosessin seuraamiseen. Ohjaajana tulee kuitenkin kantaa vastuu toiminnasta ja prosessin eteenpäin johdattamisesta. Taidelähtöisen työskentelyn ja tätä kautta tutkimuksen loogisen etenemisen edistäminen oli vaativaa.

Toiminnan ohjaus ja muu hallinnointi veivät huomiota ja aikaa, mikä saattoi heikentää tutkimiseen tarvittavaa objektiivisuutta. Ulkopuolisena tutkijana toimiminen olisi ollut helpompaa ja saattanut lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimustuloksiin vaikuttanee myös se, miten ohjaus onnistui. Pohtiessani ohjauksia jälkeenpäin, nousi esiin hetkiä, jolloin en mahdollisesti seurannut suunnitelmaa riittävän johdonmukaisesti tai pidin siitä liian tiukasti kiinni. Nämä tilanteet saattoivat joko luoda sekavuutta tai vähentää nuoren osallisuutta. Toisaalta yksilötyöskentelyssä todennäköisyys yksilöllisen osallisuuden tukemiseen on vahva. Sosiaalialan työssä on persoonan vaikutus ohjaukseen ja tuloksiin mahdollista.

Tutkimusaineiston keruu jäi merkittävästi omien havaintojeni varaan, koska nuoret olivat haastatteluissa, kysymyksiin vastaamisissa ja muussakin sanallisessa ilmaisussa melko vähäsanaisia. Toisaalta nuorten lyhyilläkin sanomisilla oli merkitystä. Känkäsen (2013, 85) mukaan jokainen ohjaaja lukee ohjattavaa omalla tavallaan, omien kokemustensa kautta. Pysin kuitenkin puhtaaseen havainnointiin tulkintojen sijaan. Haastatteluissa en käyttänyt äänittämistä, joka olisi varmistanut sanatarkat vastaukset. Valitsin myös olla kuvaamatta toimintaa systemaattisesti, koska en halunnut nuoren kokevan työskentelykertojen olevan etupäässä tutkimusessioita. Etenkin kuvaaminen olisi vaatinut minulta epämukavuusalueelleni menemistä, mikä olisi saattanut heijastua myös nuoriin. Aineiston kerääminen

oli joka tapauksessa tarkkaa, koska sain keskittyä yhteen henkilöön kerrallaan.

Laajan kokonaisuuden edessä oleelliseen keskittyminen ja keskeisen poimiminen aineistosta oli työssä haastavaa. Kokonaisuuksien hallinta ja ymmärtäminen ovat tärkeitä taitoja myös ammatillisesti. Työskentelyprosessin suunnittelu, ohjaaminen ja hallinnointi sekä tutkiminen ja analysointi olivat opettava kokemuskokonaisuus. Tutkiva näkökulma on välttämätön sosiaalialan työssä ja tarpeellinen toiminnan ja osaamisen kehittämisen kannalta. Sosiaalialan ohjaajana toimimisen voi sanoa olevan ammatillista itsensä toteuttamista - jatkuvaa toimintansa reflektointia ja itsensä kehittämistä. Taidelähtöisten menetelmien ohjaaminen sopii mielestäni hyvin sosiaalialalle ja lastensuojeluun.

Työläydestä huolimatta nautin projektista ja innostuin sen sisältämästä monipuolisesta ja haastavasta toiminnasta. Tutkimus toi tietoisuutta esimerkiksi vuorovaikutuksesta, johon koko sosiaalialan toiminta perustuu. Tämän opinnäytetyön teko liittyi vahvasti omaan ammatilliseen kasvuuni.

LÄHTEET

- Aaltonen, T. 2007. Luova kutsumus. Tarkoituksen kokemisen taito. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S. 1982. Ihmiskäsitys kasvatustieteessä. Kasvatustieteen laitoksen julkaisu. Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 84–107.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.
- Hyytinen, R. 2013. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutuksessa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 246–263.
- Hämäläinen, J. 2010. Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Isokorpi, T. 2008. Pää pyörällä, kaaoksesta rauhoittumiseen ja aitoon läsnäoloon. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Janhunen, T. 1997. Taide ja lastensuojelu: Sosiaali-, nuoriso- ja kriminaalivaihtoehtoja Legioonateatterin keinoin. Stakes: 22/1997.
- Järvinen, V. (toim.) 2009. Keskinuoruuden kasvu ja kehitys – vanhempi nuoren kasvuntukena. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhemmat ja itsenäistyvä nuori – projekti. Helsinki.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Karppinen, S. 2008. Innostamisen pedagogiikkaa käsityössä ja taiteessa. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. (toim.) Nuoret ja taide – ilolla ja innolla, uhmalla ja uholla – Kirjoituksia murrosikäisten taite- ja taidekasvatuksesta. Helsinki: OY FINN LECTURA AB, 101–111.

- Klemola, T. 1995. Liikunta tienä kohti varsinaista itseä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Krappala, M. 2004. Avoin tila lapsen ja aikuisen välillä. Teoksessa Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: PS-kustannus, 167–180.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa Ruuskanen P., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Viro: Unipress, 39–68.
- Känkänen, P. 2004. Hämärän peitto. Ilmaisutaidot ja tarinat aikatilan tekijöinä nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43, 214–235.
- Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Sosiaalityön neljäs vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 129–48.
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityöiden laitos. Tutkimus 109. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Känkänen, P. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työmenetelmät ja -välineet. Työvälineet. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 10.9.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/taidelahtoiset-menetelmat>
- Känkänen, P. & Rainio, A P. 2010. Suojassa, mutta näkyvässä – taidelähtöinen toiminta osallisuuden rakentajana lastensuojelussa. Nuorisotutkimus-lehti 4/2010, 4–20.
- Känkänen, P. & Tiainen, U. 2007. Oma tilaa etsimässä. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: LIKE/Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106, 81–87.

Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 12.5.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lauri, S. 1997. Toimintatutkimus. Teoksessa Paunonen, M. & Vehviläinen- Julkunen, K. (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Helsinki: WSOY, 114–135.

Lehtonen, K. 2011. Musiikki ja mielikuvat. Teoksessa Lilja-Viherlampi, L-M. (toim.) Ihminen ja musiikki. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 57. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 71–94.

Louhivuori, J. 2011. Voimakkaat musiikilliset kokemukset - kuorolaulajien kokemuksia. Teoksessa Lilja-Viherlampi, L-M. (toim.) Ihminen ja musiikki. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 57. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 95–114.

Maslow, A. H. 1987. Motivation and personality. New York: Harper & Row.

Myllärinen, A R. 2014. Aineiston analysointi. Laadullinen analyysi: teemoittelu ja tyypittely. Diaesitys. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.

Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki: Kirjapaja.

Paasivaara, L., Suhonen, M. & Nikkilä, J. 2008. Innostavat projektit. Helsinki: Suomen sairaanhoitajaliitto ry.

Pekkarinen, E. 2010. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaus-tutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 86. Viitattu 5.3.2015.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf

Perhehoitolaki 20.3.2015/263. Viitattu 12.5.2015. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

Punkanen, M. 2011. Musiikki, keho ja liike. Teoksessa Lilja-Viherlampi, L-M. (toim.) Ihminen ja musiikki. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 57. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 53–70.

Punkanen, T. 2010. Työnohjaus muutoksen moottorina. Helsinki: Tammi.

Pölkki, P. 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen? Teoksessa Lahikainen, A R., Pu-

namäki R-L. & Tamminen T. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö, 160–183.

Pöllänen, S. 2013. Elämä ilman käsityötä – mitä se on? Käsityö harrastajien psyykkisen hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Kaukinen, L. & Collanus, M. (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Hamina: Akatiimi Oy, 66 – 77.

Rousu, S. & Holma, T. 2003. Lastensuojelupalvelujen hankinta ja tuottaminen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Ruohotie, P. & Honka, J. 1999. Palkitseva ja kannustava johtaminen. Helsinki: Edita.

Sava, I. 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 22–39.

Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, I. (toim.) 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto, Oulu. Acta universitatis ouluensis. Oulun opettajankoulutuslaitos.

Strömberg, M. 2004. Junttaan minuuteni multaan, ravitsen juuriani menneellä, kasvatan oksillani tulevaa. Minä itsessäni, suvussani ja ympäristössäni. Omaelämäkerrallista työstämistä kuvataiteen keinoin. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 134–149.

Särkelä, A. 2011. Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Sijaishuolto. Sijaishuollon muodot. Ammatilliset perhekodeit. Viitattu 20.5.2015. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/ammattilliset-perhekodeit>

Tikka, I. (2004) Muistojen keinussa. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 150–166.

Viitala, M. 1998. Tanssia elämyksen ehdoilla. Lasten ja nuorten tanssin luovia prosesseja. Helsinki: Svoli-palvelu Oy.

Viljamaa, J. 2013. Tue lapsesi lahjakkuutta. Helsinki: WSOY.

HAASTATTELUN KYSYMYKSET

Puolistrukturoitu haastattelu

TARULLE

Minkälaista oli / miltä tuntui osallistua tähän projektiin?
Oivalsitko / koitko / tuliko mieleesi jotain tämän projektin aikana?
Mitä projektin ja työn valmiiksi saaminen vaatii?

Mitä sitoutuminen prosessiin tarkoittaa?
Mitä tavoitteiden saavuttaminen vaatii?
Miltä valmis teos mielestäsi näyttää?
Mitä teos sinulle kertoo?
Onko nykyisyys tämän lainen ainakin väri? Mikä ei täsmää?
Miltä tuntui tehdä ja nähdä omaa ilmaisua?
Mitä itseltä vaatii, että tulevaisuudesta tulee haluamasi lainen?
Miten tästä eteenpäin, mitä ajatuksia on tulevaisuuden suhteen?

ELISALLE

Minkälaista oli / miltä tuntui osallistua tähän projektiin?
Oivalsitko / koitko / tuliko mieleesi jotain tämän projektin aikana?
Mitä projektin ja työn valmiiksi saaminen vaatii?

Mitä pidit ja miten arvioit työskentely osa-alueet:

- pianon soitto
- laulaminen
- äänen teko
- luova liike
- rentouttavat harjoitukset
- muut keholliset harjoitukset

Lisääntyikö projektin aikana rohkeus, itsevarmuus tai rentous?
Miten tästä eteenpäin, mitä ajatuksia on tulevaisuuden suhteen?